

TARTALOM

<i>Kedves Olvasóink!</i>	2
<i>Sipos Mária: Reguly Antal népköltészeti gyűjtéseinek jelentősége</i>	3
<i>Szeverényi Sándor: Szamojédok ma: túlélés a 21. században</i>	9
<i>Fodor György: Pándy Pál, a gyulai lapp legenda</i>	22
<i>Csúcs Sándor: Rubovszky Éva köszöntése</i>	28
<i>Bába Laura: Ukrajna utolér</i>	31
<i>Sziráki Zsófia: Oroszország a tudományos és kulturális dialógusban</i>	35
<i>Antal Gergely – Salánki Zsuzsa: Finnugor Szeminárium</i>	40
<i>Salánki Zsuzsa: A VIII. Finnugor Világkongresszus előkészületeiről</i>	47
<i>Krónika</i>	50

A címlapon a lenvirág, Abja-Paluoja finnugor kulturális főváros szimbóluma.

Finnugor Világ

A Reguly Társaság Értesítője

Szerkeszti: Csúcs Sándor (felelős szerkesztő), Molnár Zoltán

Szerkesztőség: Reguly Társaság: 2083 Solymár, Hóvirág u. 47.

Villanyposta: Csucs@btk.ppke.hu

Kiadja a Reguly Társaság a Finnugor Világkongresszus Magyar Nemzeti Szervezete közreműködésével

A társaság tagjai a lapot tagdíjuk fejében kapják. Tagdíj: dolgozóknak 2000 Ft, nyugdíjasoknak, diákoknak: 1000 Ft. Bankszámlaszámunk: 11101404-19664314-36000001.

© Waldberg Bt. Minden jog fenntartva, beleértve a sokszorosítás, az adatfeldolgozó rendszerekbe való bevétel, nyilvános előadás, a rádió- és televízióadás, valamint a fordítás jogát, az egyes részeket illetően is.

HU ISSN 1416-776X * Printed in Hungary

Finnugor Világ

A Reguly Társaság Értesítője

XXVI. évfolyam, 1. szám

2021. március

Kedves Olvasóink!

Örömmel emlékeztetem Önöket arra, hogy harminc éve, 1991. január 30-án tartottuk a Reguly Társaság alapító közgyűlését. Azt tervezzük, hogy valamelyik idei számunkban visszatekintünk az elmúlt években végzett tevékenységünkre. Az évforduló alkalmából tartandó ünnepély helye és ideje a járványhelyzet alakulásától függ.

Annak idején beszámoltunk az MTA székházában 2019. október 17-én rendezett Reguly-emlékülésről (2019/4: 27–29). Most arról tájékoztatjuk olvasóinkat, hogy hat előadás szövege megjelent a *Magyar Tudomány* c. folyóirat idei első (januári) számában, Szeverényi Sándor és Várnai Zsuzsa szerkesztésében. A folyóirat számai az interneten is olvashatók az alábbi címen: www.magartudomany.hu Mostani számunkban közöljük Sipos Mária *Reguly Antal népköltészeti gyűjtéseinek jelentősége* c. előadásának írott változatát.

Közöljük továbbá Szeverényi Sándor január 6-i habilitációs előadását. A szerző ebben az írásában a napjainkban legaktuálisabb kérdéssel, a kis uráli nyelvek fennmaradásának lehetőségével foglalkozik.

Vírus ide, vírus oda az elmúlt hónapokban bőséges volt a finnugor tárgyú könyvtermés. Itt csak néhány művet sorolok fel közülük, azzal a megjegyzéssel, hogy későbbi számunkban majd visszatérünk részletesebb bemutatásokra.

Néprajztudományi szenzáció a *The Man who Sees, The World of Ivan Stepanovich Sopotchin* (= Az ember, aki lát. Ivan Sztjepanovics Szopocsin világa) c. Clive Tolley szerkesztette angol nyelvű többszerzős kötet a híres hanti sámánról. Az egyik szerzőtől kaptuk február elején az alábbi üzenetet: „Kedves Kollégák! Nagy örömmel tudatom veletek, hogy hosszú évek fáradtságos szervezkedése, egyeztetése, javíthatása után nyílt hozzáféréssel megjelent Ivan Szopocsin és családja életéről, életmódjuk, nyelvük, hitviláguk sajátosságairól egy többszerzős monográfia. Itt tudjátok letölteni: [Tudomány-, illetve művelődéstörténeti tárgyú Pusztay János *Még mindig ugor-török háború* c. könyve és az általa szerkesztett *Az Éva* című album. A finnugor irodalmak megismerését segíti *A szív hullámai. Mai lív líra* c. kötet. Ennek szerkesztője és fordítója Pomozi Péter. Tőle kaptuk a kis kötet elektronikus változatát. Két számú \(lapp\) tárgyú kötet is megjelent Domokos Johanna szerkesztésében: *Csak a csöndnek engedelmességni. Kortárs számi költőnk antológiája*. Továbbá az *Alkotni csodára vágyva. Kortárs számi művészeti fejlemények* c. tanulmánykötet, amely tizennégy magyar és külföldi szerző írásait tartalmazza.](https://www.isars.org/resources/open-access/Üdvözléssel, jó olvasást kívánva, Kerecsi Ági”.</p>
</div>
<div data-bbox=)

Felhívom még olvasóink figyelmét *Krónika* rovatunkra, amelyben aktuális eseményekről (finnugor kulturális főváros, a bécsi finnugor kongresszus elhalasztása stb.) számolunk be.

Csúcs Sándor

Reguly Antal népköltészeti gyűjtéseinek jelentősége¹

Reguly munkássága a folklorisztikában is óriási jelentőségű, aminek több összetevője van; egyebek közt a gyűjtői-terepmunkási teljesítmény, valamint a lejegyzett folklóralkotások értéke is kiemelkedő.

Noha Reguly, amint a legtömörebb életrajzi összefoglalásokból is kiderül, számos finnugor nyelvet megismert, és több néptől gyűjtött különféle műfajú szövegeket – például vannak mari, erza és moksa gyűjtései –, elsősorban a manysik és a hantik körében végzett terepmunkájának eredményei ismertek. Nem ok nélkül. Ezek a szövegek mind mennyiségüknek, mind a gyűjtés korai voltát (1844) tekintve, mind pedig a beszélőkkel és énekesekkel kialakított kapcsolat minőségének és eredményességének szempontjából a legjelentősebb gyűjtők közé emelik Reguly Antalt. A manysi folklórban szerzett tájékozottsága alapján Reguly például áttekintést tudott adni a manysi műfajokról (*hősi énekek, medvénekek, lírai költemények, valamint himnuszok és imádságok*) (VNGY I. VI). Ezek lényegileg meghatározták a legfontosabb műfajokat, ami még akkor is elismerést érdemel, ha Munkácsi Bernát később ennél több műfaji csoportba osztotta be Reguly manysi gyűjtéseit (*világteremtési hagyományok, istenek hősi énekei és regéi, istenidéző igék, medvénekek, medveünnepi színhátékok, jávorénekek, vitézi énekek, sorsénekek, mesék*; VNGY I. XIII–XVI). A manysi anyag kiadása, amely a múlt század 20-as éveikig megvalósult, Munkácsi Bernát érdeme (VNGY). Reguly hanti hagyatékát jóval hosszabb ideig tartott megfejteni – amiben a legnagyobb érdem Pápay József –, valamint kiadni: az első kötet 1905-ben jelent meg, a második a gyűjtés századik évfordulójára, és a kiadás 1965-re fejeződött be (ONGY, OH I., OH II., OH III/I. OH III/II.). A fordítások nyelve a német és a magyar volt, így napjaink főként angol nyelvű tudományossága számára e rég kiadott könyvek nem nyújtanak könnyű elérést a szóbanforgó folklór anyaghoz.

Reguly Antal legnagyobb terjedelmű folklór gyűjtése tehát a szigvai hantiból származik, egy azóta kihalt nyelvjárásból, amelyből más szöveg nem is áll rendelkezésre. A szigvai folklór gyűjtés kisebb részben medvéneket, mondát tartalmaz, legnagyobb részben azonban hősénekekből áll. A hősénekeket műfaji szempontból – Pápay József által gyűjtött további négygel egyetemben – Demény István Pál kutatta. Elvégezte tipológiai (Demény 1977), valamint történeti feldolgozásukat is (Demény 1978). Az északi hanti hősénekeket a következőképpen jellemezte: az előadásmód egyes szám első személyű, az azonos felépítésű énekkezdetek először meglehetősen földrajzi pontossággal lokalizálják a főszereplők

¹ 2019. október 19-én az MTA Székházban tartott emlékülésen elhangzott előadás szerkesztett változata. Megjelent: *Magyar Tudomány* 182(2021)/1, 17–23.

lakhelyét. Utána következik a hős rokonságának részletes ismertetése. Az énekek mindig egymenetűek, tehát a történet elején kitűzött cél teljesül, és akkor sem alkot ciklust több ének, ha összefűzhetőek lennének a közös főszereplő okán (Demény 1977: 41). A következő típusokat állapította meg: *férjszerző*, *apai bosszúok*, *a hős felnevelkedése*, *ellenség támadása (álnok sógorok)*, valamint *feleségszerző* típus (Demény 1977: 40). Ezeket a típusokat nagyjából hozzá lehet rendelni az epikus műfaj különböző korszakaihoz. A legrégebbiekben mitikus szereplők és helyszínek is vannak (*férjszerző*, *apai bosszúok*), míg sokkal későbbiek azok, amelyekben pl. orosz ellenség jelenik meg. A *feleségszerző* típus keletkezését kb. a 13–16. századra teszi (Demény 1978: 158). A Reguly-hősénekek alapján tehát a műfaj történeti alakulásáról is képet lehet alkotni.

A folklór anyagot teljes egészében egy idős hanti énekestől, Nyikilov Maximtól jegyezte fel Reguly. A 12 epikus éneknek az összterjedelme is figyelemre méltó: több mint 17.000 sor, amelynek rögzítése, figyelembe véve az erre a munkára fordított napok számát, erőltetett munkát igényelhetett. Ezt alátámasztja Reguly feljegyzése, amelyben komoly kimerültségről panaszkodik: „*Brust und Kopf sehr angegriffen vom vielen Schreiben*” (idézi Zsirai 1944: VII). A 2.795 sort kitevő *Jeli város énekével* (OH I. 166–487) például három napon át dolgoztak, és napi kb. 900 sor lejegyzése akkor is komoly teljesítmény, ha ezeken verssorokat kell értenünk. Ez az anyag lezárt szöveganyagot jelent kutatási szempontból, hiszen abból a korból, illetve ebben a nyelvjárásban nem ismerünk ide sorolható gyűjtéseket. Ugyanakkor nem tudhatjuk, hogy az énekes teljes repertoárja mekkora volt.

Ezt az együttműködést az obi-ugor kultúra legjobb ismerője, Schmidt Éva is igen nagyra tartotta (Schmidt 2001). Amint írásában kifejtette, Reguly és Castrén egészen más alapról közeledtek az uráli nyelvet beszélő népekhez, mint az orosz kutatók, hiszen azt keresték, ami ezeket a nyelveket, illetve kultúrákat összekapcsolja a sajátjukkal. Emellett ezeket a kis nyelveket egyenrangú információhordozónak tekintették (Schmidt 2001: 99). Reguly lelkes kutatói kíváncsisága mellett ki kell emelni Nyikilov Maxim intelligenciáját is, hiszen világosan kellett látnia, hogy az énekes hagyomány átadására és megőrzésére nyílik lehetősége valamilyen formában. A kölcsönös megbecsülés és bizalom nélkül elképzelhetetlen és minden bizonnyal megfeszített munkát mindkettejük részéről az a felismerés motiválhatta, hogy az értékmentés halaszthatatlan. „Valami közös érdekeltég nélkül, pusztán bérért aligha képzelhető el olyan intenzitású együttműködés, mint az övék volt” (Schmidt 2001).

Az a kérdés, hogy mennyire volt érthető az archaikus vonásokat felmutató folklórszöveg Reguly számára, már átvezet a terepmunka fizikai nehézségeitől a kutatói, szellemi teljesítményhez. Regulynak 1844 őszére, amikor a szóbanforgó terepmunkára került sor, már számos – írásbeliséggel nem vagy alig rendelkező – kis nyelvvel volt dolga. Ennek ellenére nem szabad alábecsülni, hogy létrehozott egy jól működő lejegyzési rendszert a számára ismeretlen hanti dialektus

sámára. A későbbiekben kialakultak különböző hagyományok, iskolák, amelyek az uráli nyelvek hangrendszerét jellemzően mellékjeles karakterekkel – először nagy fonetikai pontosságra törekedve, majd pedig fonematikus szemlélettel – leírják. Reguly azonban a 19. század közepén saját találékonyságára hagyatkozva alkotta meg azt a rendszert, amely az obugristák számára ma is értelmezhető szöveglejegyzést eredményezett. Ebben alkalmaz mellékjeles karaktereket is (pl. *ä*), valamint betűkapcsolatokkal is él. Felfedezhetők benne olyan megoldások is, amelyek a magyar és a német helyesírás jellemzőin alapulnak (pl. a palatalizált, más szóval jésített *n* és *t* hangok jelölésére a magyar *ny*, *ty*, a jésített *s* hang jelölésére, amilyen nincs a magyarban, a németes *sch* betűkapcsolatot vezeti be.) Ez a hangjelölés az ingadozások, kisebb következetlenségek ellenére is alkalmas volt arra, hogy a későbbiekben a megfejtésre vállalkozó kutatók, akik nem is szigvai, hanem más nyelvjárású adatközlőkkel dolgoztak, a már az 1844-es lejegyzés időpontjában is archaikus vonásokat mutató szöveg megfejtését véghez vigyék. Ugyanakkor Reguly lejegyzésében a szóhatárok megállapítása sok esetben pontatlan, ami visszavezet a fenti kérdéshez: vajon mennyire volt érthető számára, amit Nyikilov Maxim előadott? Noha erre aligha lehet pontosabb választ remélni, mint hogy vélhetőleg nem minden részletében tudta értelmezni, ez még inkább kiemeli, hogy felismerte e folklórhagyomány jelentőségét, és fáradságot nem ismerve meg is örökölte.

A hősénekek stílusáról is megfogalmazható néhány jellegzetesség. Nem jelentenek könnyű olvasmányt: bennük számos, az obi-ugor folklór más műfajaiban is ismeretes, de az átlag európai olvasó számára szokatlan stílus eszköz dominál. Közülük a legfontosabb a paralelizmus, a díszítő jelzők bőséges használata, illetve az ismétlés. Ezek rendszerint kombinálódnak is egymással. A paralelizmus lényege az, hogy az alapsor szintaktikai szerkezetét minden részletében másolja a párhuzamos sor, az első sort felépítő szavakat pedig vagy változatlanul ismétli meg, vagy szemantikailag módosítja (Bakr-Nagy 1985, Szabolcsi 1990), pl.: „*Emberfia sokat látó két szememet / irányzott nyíl bűvös helyén hová irányítom, / megcélzott vad drága helyén hová irányítom?*” (OH I: 186). A díszítő jelzők (epitheton ornans) általában halmozással párosulnak, különösen az újabb típusba tartozó hősénekek szövegében, pl.: „*a táplálékos Ob valamerre levő hosszú jeles folyóvonalának közepe táján / a halas Ob hosszú jeles folyóvonalának közepe táján (...)*” (OH I: 468). Az ismétlésnek pedig valójában nagyon sok megjelenési formája van; mondaton belül legtöbbször töismétlés: „*A koros ember sok korát tovább üljük / az idős ember sok idejét tovább fogyaszthatjuk.*” (OH I: 176); de a szóismétlés, illetve a szó- és töismétlés együttes előfordulása sem ritka: „*Mi bizony a hét világtáj hét nőjét hétté szállítgattuk*” (OH I: 52). Az alábbi részlet pedig a fent említett stílus eszközök kombinálódását illusztrálja. Aláhúzás jelöli a paralel sorokban a változó elemet, dőlt betűkkel szerepel a paralelizmusokban változatlan elem; félkövér betűkkel

olvasható a mondaton belüli töismétlés. (Az előzményben a főhős nagybátyja – hogy megfelelő fegyverzettel szerelje fel a főszereplőt – elővett a rejtekhelyről egy nyírhéj puttonyt.)

<u>Elvágni</u>	való kötelét	<u>elvágnia</u>	
<u>eloldani</u>	való kötelét	<u>eloldja</u>	
<u>az ajtós</u>	puttony	<u>ajtaját</u>	<u>fölnyitja</u>
<u>a födeles</u>	puttony	<u>födelét</u>	<u>leveszi</u>
<u>isten havához hasonló</u>		fehér	páncélt húz ki [belőle]
<u>teremtő havához hasonló</u>		fehér	páncélt húz ki [belőle].

(OH II, 286)

Noha európai befogadó számára szokatlan stílusról van szó, a szöveg erős szerkesztettsége, vagyis hogy a stilisztikai eszközök egyenként is átláthatóbbá teszik a szöveg felépítését, és alkalmanként megjósolhatóvá teszik a következő sorokat, inkább segíthette, semmint nehezítette a lejegyzést.

A szövegeknek a fentiek mellett van még egy olyan jellegzetessége, amely könnyíthette a megértést. Bizonyos mondatszerkezetek feltűnően gyakoriak, sémaként működnek, és nagyszámú formula felépítéséhez szolgálnak alapul. Az alábbiakban a számos, sűrűn előforduló séma közül az illusztrálja a jelenséget, amely az eseményt eseményhez hasonló formulák szintaktikai vázát adja meg. A hasonlatban a főige a fogalmi síkhoz, az archaikus képzővel alkotott igenév pedig a képi síkhoz tartozik.

<i>sas</i>	<i>vuazi</i>	<i>āmes-tangen</i>	<i>iln'</i>	<i>āmes-tal</i>
hermelin	kacsa	ül-PTCP	lent	ül-EVID.PRS.3SG

[Alvilági sokor-öreg]
'menyétrece ülésével megüledik,
közönséges réce ülésével megüledik.'
(ONGy, 39)

Ehhez a mondatszerkezeti mintához olyan formulák is tartoznak, amelyekben töismétlés is van (*bogas fa botolásával botolom*, *ágas fa csapkodásával lecsapkodom*), és olyanra is vannak példák, ahol a szerkezetet nem teszi prominenssé semmiféle stilisztikai eszköz (*isten havához hasonló fehér páncélt* (...) / *Sok fűrtben dús fejem fölött / pikkelyes hal csillogásával kiterjesztem*).

Az eddigiekben a hősnékek stílusát elsősorban a lejegyző oldalról közelítettük meg. A továbbiakban az énekes és a produkció szempontjából foglalkozunk a szöveggel. A homéroszi eposzok, valamint más, szóbeliségben létrejött epikus énekek kapcsán nőtt meg az érdeklődés a nagy terjedelmű folklór szövegek iránt: miképpen lehetséges több száz vagy ezer sort megjegyezni? Amikor a kutatások megállapították, hogy korántsem szövegek megjegyzéséről

van szó, hanem minden előadás alkalmával újra és újra lejátszódó alkotói folyamatról (*composition-in-performance*), az érdeklődés homlokterébe a szöveg létrehozásának technikája, illetve eszközei kerültek (Parry 1971, Lord 1960).

Az elemzések feltárták, hogy az énekesnek különféle szintekhez tartozó építőelemek állnak rendelkezésre. Ezek közül a legkisebb a szubformula, illetve a formula, amely szó szerkezetnek, illetve mondatnak megfeleltethető, többé-kevésbé állandó formában létező szövegegység (Homérosznál az új nap kezdetét csaknem mindig ez a formula jelzi: „*Majd hogy a rózsásujjú hajnal kélt ki a ködből*”). Az úgynevezett típusjelenetek, más terminológiával témák, azaz a cselekményt felépítő közvetlen alkotóelemek pedig teljesen vagy nagyrészt formulákból épülnek fel. Ilyen lehet például a hős álma, készülődése, indulása a csatára, a párharc leírása, valakinek az érkezése, a haditanács stb. (Reichl 2015).

Nyikilov Maxim hősnékei pontosan így épülnek fel. Szubformulára, azaz különböző formulákban felbukkanó szó szerkezetre számos példa van. A *megfagyott nyírhéj pattogása/hasadozása* a zajló folyó hangjára utaló formula része is lehet, és a felháborodott beszédet felidéző formulában is gyakran előfordul. Ahogy Homérosznál, úgy a Reguly-hősnékekben is állandó formulák vannak a reggel beköszöntére (pontosabban arra, hogy a hőst a beszűrődő napsugár kelti fel); ezek egyike a következő: „*a tavaszi verőfényes asszonyod* (é. a nap) / *az őszi verőfényes asszonyod*, / *a tavi [tápláléktól] zsíros kezét* / *a halas tápláléktól zsíros kezét* / *a nyílásfödeles házam nyílásfödele mellett*, / *a tetőnyílásos házam tetőnyílásán* / *két gerenda közé* (v. között) *benyújtja* / *három gerenda között bekukkant*.” (pl. OH I: 216). Ez a formula a bosszúra vagy összezapásra induló főhős ébredését leíró típusjelenet alkotórésze, amely számos hősnékekben olvasható közel ugyanabban a formában (OH III/II: 62; ONGy: 171). A fehér páncél előkereséséről szóló sorok a főhős felfegyverzéséről szóló típusjelenet elemei – a példákat hosszan lehetne sorolni a formula és a típusjelenet összefüggésének illusztrálására.

A formulákból történő építkezés azonban nem gépies folyamat. Erre a hősnékekben sűrűn előforduló, párharcot elmesélő típusjelenet jó példa, mert nagy számban fordul elő még egyazon hősnéken belül is: az Obdorszki énekben 7, a Jeli város énekében pedig 6 alkalommal. Az eseménysor leírására összesen 16 formula áll rendelkezésre (az ellenség szétszaladásától, a következő áldozat becserkészésétől kezdve az új felajzásán, az ellenség lenyilazásán, összeesésén, elvérzésén át, a győztes és a legyőzött közti párbeszédet követően a végtagok levágásáig és az értékes páncél megkaparintásáig minden részletet lefednek a formulák). Ezek közül nem mindegyik szerepel az összes vonatkozó típusjelenetben, bár kétségkívül nagyon hasonlóan írják le a közelharcot. Megfigyelhető azonban, hogy amikor a főszereplő kerül ki győztesen az összezapásból, akkor sok formulát alkalmazó, majdnem minden részletre kiterjedő leírást kap a hallgató. Ha azonban a főszereplő táborából / családjából került ki valaki

vesztesen a harcból, akkor szűkszavú a leírás, és hiányoznak a kegyelemért könyörgést, a megaláztatást, a megcsonkítást és kifosztást részletező formulák. A formula szerepeltetését vagy kihagyását tehát vélhetőleg nem a változatosságra törekvés határozza meg, hanem valamilyen funkcionális vagy tartalmi okra vezethető vissza. Emellett az is változatosságot hozhat, hogy az énekes él-e a paralel sor lehetőségével. Végül szintaktikai variációkra is van mód, pl. egy-egy formula megjelenhet esetenként kérdő formában is. Más típusjelenetek hasonló vizsgálata feltárhatja, hogy milyen módon, milyen szempontok szerint „gazdálkodik” az énekes az általa ismert formulakészletből (Sipos, közlésre leadott kézirat).

Összefoglalásképpen elmondható, hogy Regulynak tipikus, valamint egyéni vonásokat is jócskán felmutató népköltészeti anyagot sikerült felgyűjtenie, amelynek kutatása sok tanulsággal szolgálhat az általános folklorisztika számára is. A magyar tudományos közösségnek pedig feladata, hogy a szövegeket elérhetővé és kutathatóvá tegye a nemzetközi tudományosság számára is.

Hivatkozások

- Bakró-Nagy, Marianne 1985. A paralelizmus szemantikájáról (kognitív mechanizmusok a paralelizmusokban). Műhelymunkák III. MTA Nyelvtudományi Intézet, Budapest.
- Demény István Pál 1977. Az északi osztják hősi énekek tipológiai elemzése. Nyelv- és irodalomtudományi Közlemények 21: 33–43.
- Demény István Pál 1978. Az északi osztják hősi énekek történeti fejlődése. Nyelv- és irodalomtudományi Közlemények 22: 147–158.
- Lord, Albert B. 1960. *The Singer of Tales*. Harvard University Press, Cambridge.
- OH I. = Osztják hősének. Reguly A. és Pápay J. hagyatéka. Közzéteszi: Zsirai Miklós. 1944. Magyar Tudományos Akadémia, Budapest.
- OH II. = Osztják (chanti) hősének II. Reguly A. és Pápay J. hagyatéka. Közzéteszi: Zsirai Miklós. 1951 Akadémiai Kiadó, Budapest.
- OH III/I. = Osztják (chanti) hősének III/I. Reguly A. és Pápay J. hagyatéka. Zsirai Miklós hagyatékából közzéteszi Fokos Dávid. 1963. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- OH III/II. = Osztják (chanti) hősének III/II. Reguly A. és Pápay J. hagyatéka. Zsirai Miklós hagyatékának felhasználásával közzéteszi Fokos Dávid. 1965. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- ONGy = Osztják népköltési gyűjtemény. Reguly Antal hagyatéka és saját gyűjtései alapján közzéteszi Pápay József. 1905. Hornyánszky Viktor – Hiersemann, Karl, Budapest – Leipzig.

- Parry, Milman, Parry, Adam (ed) 1971. *The making of Homeric verse. The collected papers of Milman Parry*. Clarendon Press, Oxford.
- Reichl, Karl 2015: *The Varieties of Formulaic Diction in Turkic Oral Epics*. In: Detelić, Mirjana – Delić, Lidija (eds), *Epic Formula. A Balkan Perspective*. Institute for Balkan Studies of the Serbian Academy of Sciences and Arts, Belgrade. 159–172.
- Schmidt Éva 2001. Terepgondolatok az osztják nép és kutatása hőskoráról. In: Szilágyi Miklós (szerk.), *Népi kultúra – népi társadalom 20. A Magyar Tudományos Akadémia Néprajzi Kutatóintézetének évkönyve*. Budapest. 99–120.
- Sipos Mária. *Egy típusjelenet a Reguly-hősénekekből*. Közlésre leadott kézirat (előadásként elhangzott a Reguly200 című konferencián, Magyar Földrajzi Múzeum, Érd, 2019. szeptember 3–4.)
- Szabolcsi Anna 1990. Osztják paralelizmusok és mellérendelő összetételek. *Nyelvtudományi Közlemények* 91: 221–226.
- Zsirai Miklós 1944. Előszó. In: OH I. I–XVII.

Sipos Mária
Nyelvtudományi Intézet

*

Szamojédok ma: túlélés a 21. században²

Ebben az írásban a címben szereplő három fogalom közötti összefüggésekre mutatok rá, természetesen nem kimerítő szándékkal. Írásom egyszerű célja, hogy valamennyire közel hozza és láthatóvá tegye a szamojéd népeket napjaink érdeklődő olvasói számára.

Először természetesen a *szamojédokról* szólok: ők térben és időben a legtávolabbi, legészakabbra élő nyelvrokonaink, s egyben a legveszélyeztetettebb nyelveket és kultúrákat képviselik, nemcsak a nyelvcsaládon belül. A *túlélés* szó mindig valamilyen leküzdendő akadályra, veszélyre utal, amit el kell kerülni, meg kell oldani, le kell küzdeni. A szamojédok több szempontból is túlélésre kényszerülnek: először is nyelveik eltűnőben vannak – már amelyik nem tűnt már el. A nyelv veszélyeztetettsége kéz a kézben jár a hagyományos kultúra veszélyeztetettségével. Végezetül a tényleges fizikai veszélyeztetettségéről is beszélni kell. A harmadik fogalom pedig a 21. század. Kérdezhetjük, hogy mi a baj a 21. századdal. Röviden válaszolva: előtte volt a 20. század... A 20. század, amely megágyazott azoknak a folyamatoknak, amelyek az elmúlt két évtizedben egyre erőteljesebben mutatják hatásukat: a globalizáció, az iparosítás és a vele járó migráció, de nem lehet eltekinteni a klímaváltozás okozta hatásoktól sem, amelyek az északi területeken sokkal nagyobb mértékben fejtik ki hatásukat, mint a világ többi részén. Van miről beszélni, van miért aggódni.

Az ismertetést az „alapadatokkal” szokás kezdeni, amelyek ahhoz szükségesek, hogy térben és időben el tudjuk helyezni azokat népeket, nyelveket, akikkel aztán majd foglalkozunk. A szamojéd nyelvek a hagyományos uráli családfa szerint külön ágat képeznek, ez az első szétválás, melynek során két ágra bomlott a nyelvcsalád a finnugorra és a szamojédra. Ma négy élő szamojéd nyelvet tartunk számon, a három északi szamojédot (nyenyec, enyec és nganaszan), valamint a szelkupot, amelyet ma már inkább csak földrajzi értelemben tartunk délinek. Tudomásunk van más szamojéd nyelvekről is (mator, kamassz), ezekről vannak adatok, feljegyzések, de a 19–20. század folyamán eltűntek. Mivel ebben az írásban a 21. századra koncentrálok, ezért róluk a továbbiakban nem lesz szó.

A szamojéd népek lakóhelye Eurázsia legészakibb része, Szibéria nyugati részén – innen élnek még nyugatabbra, az Urál hegység nyugati oldalán nyenyeczek egészen a Kola-félszigetig –, és élnek délebbre szelkupok. Pontosíthatjuk természetföldrajzi fogalmakkal és közigazgatási egységek bemutatásával. Egyik sem egyszerű és mindkettő torzít. Természetföldrajzilag részletesen leírható, miszerint a szamojédok lakóterülete Oroszország északi tundraövezete: a Nagy és a Kis Tundra a Pecsora melléke, a tyimani és a kanyini tundra; Nyugat-

Szibériában a Jamal- és a Gidan-félsziget, valamint a Tajmír-félsziget, ill. a délebbre élő szelkupok a Ob és Jenyiszej középső folyása közötti területeken. Ennek vizualizációja, vaktérképen való ábrázolása sokaknak jelentene problémát – nem is beszélve arról, hogy ezek a területek rendkívül ritkán lakottak, ugyanakkor más etnikumok, népek is élnek itt. Ha közigazgatási egységeket említünk, akkor hármat szokás az első helyeken említeni: a Jamal-Nyenyec Autonóm Körzet (fővárosa: Szalehard), a Nyenyec Autonóm Körzet (fővárosa: Narjan-Mar) és a Tajmiri Dolgan-Nyenyec Járás (2008-ig szintén Autonóm Körzet volt, központja most is Dugyinka), de mint a megnevezésekből is látszik, ez elsősorban a nyenyecekre utal, másfelől nyenyeczek élnek e körzeteken kívül is, ugyanakkor enyecokról, szelkupokról, nganaszanokról nincs említés: ők élnek ezeken a területeken belül és kívül is. Ne vesszünk el a részletekben, ezzel a felsorolással nagyjából képbe kerültünk!

A „kik” és „hol” után jöjjön a „hányan”. Hányan vannak a magukat valamely szamojéd néphez tartozónak vallók és az adott nyelvet beszélők?. Itt is csak torz adatokra tudunk hivatkozni, pedig első ránézésre könnyű válaszolni a „hányan vannak?” kérdésre, az ismert válaszokat azonban óvatosan kell kezelni. Ezek az ismert adatok a kb. 10 évente lebonyolított oroszországi népszámlálások statisztikáiból származnak.

LÉLEKSZÁM

	1989	2002	2010
nyenyec	34.190	41.454	44.640
enyec	198	327	227
nganaszan	1.262	839	862
szelkup	3.564	4.367	3.649

Nincsenek sokan. Még a többihez képest kiugróan magas lélekszámú nyenyeczek sem. A statisztikák azt mutatják, hogy a lélekszám adatok többnyire stagnálnak, a nyenyeczek esetében erőteljes növekedést látunk. Ennek okai messzire vezetnek. Itt inkább most azt emeljük ki, hogy ezeket az adatokat (is) nagy óvatossággal kell kezelni. Nagyjából arra elegendőek, hogy bizonyos nagyságrendeket és tendenciákat megmutassanak. Továbbá, már csak azért is nehéz ezekre az adatokra (vagy bármilyen adatra) támaszkodni, mert „tisztá” etnikai háttérű nyenyec, enyec, sőt hanti, számi, vagy épp csukcs és inuit nem nagyon van, ugyanakkor a népszámlálási kérdőívek nem hagyják árnyalni a képet: vagy ez, vagy az.

² A 2021. január 6-án elhangzott habilitációs előadás szerkesztett változata. A szerk.

BESZÉLŐK SZÁMA

	2002	2010
nyenyec	31.311	21.926
enyec	119	43
nganaszan	505	125
szelkup	1.641	1.023

Ez a táblázat is óvatosan kezelendő, de annyi egyértelműen látszik, hogy ezek az adatok sem vidámak, különösen, ha az előző táblázat adataival vetjük őket össze. A népszámlálások során magukat az adott nyelven beszélőnek vallók számát látjuk, azaz, ha a „jó” anyanyelvi beszélők számára vagyunk kíváncsiak, akkor ezeket a számokat akár tízzel is eloszthatjuk – mivel mindenkit, aki azt állította, hogy az adott nyelv beszélője ide számítunk, attól függetlenül, hogy az milyen szintű nyelvtudást jelent. A táblázat nem tartalmazza, de meg kell említeni, hogy a „jó” beszélőket az idős generáció tagjai között kell keresni. A tendencia egyértelmű: ezek a nyelvek eltűnnek...

A képet tovább árnyalja, hogy az egyes nyelvek további nyelvváltozatokra, nyelvjárásokra oszthatók, de az utóbbi években a nyenyec és az enyec két-két változatát – a közöttük levő nagy különbségek miatt is – már inkább külön nyelvként tartják számon. A szelkup nyelv négy nyelvjárásra oszlik, de ezek is inkább nyelvjárás csoportok. Az egyes csoportok között akkora különbségek vannak, hogy ma már a szelkup esetében is felmerül, hogy azokat is inkább külön nyelvként kellene kezelni. Ha az 1000-1500 szelkup beszélőt rávetítjük a nyelvjárás csoportokra, akkor még inkább érthető, hogy a szelkup nyelv mennyire rossz állapotban van: a középső, a déli és a keleti nyelvjárások legtöbb változata mára eltűnt és az északihoz képest rosszabbul adatolt. Amikor „szelkup” nyelvtant olvasunk, akkor szinte biztos, hogy az az északi nyelvjárás alapul. A nganaszannak két nyelvjárása van: a bediaj és az avam, a kettő között mai tudásunk szerint nincsenek jelentős különbségek, ugyanakkor el kell mondani, hogy egyfelől ezzel nem sokan foglalkoztak, másfelől (és ez részben következik az előzőből) a keleti, még inkább zárt területeken beszélt bediaj nyelvjárásból sokkal kevesebb anyagot gyűjtöttek a kutatók.

Ahogy a bevezetőben említettem, a túléléssel és veszélyeztetettséggel kapcsolatban három dologról kell beszélni:

- (1) nyelvi veszélyeztetettség
- (2) kulturális veszélyeztetettség
- (3) fizikai veszélyeztetettség

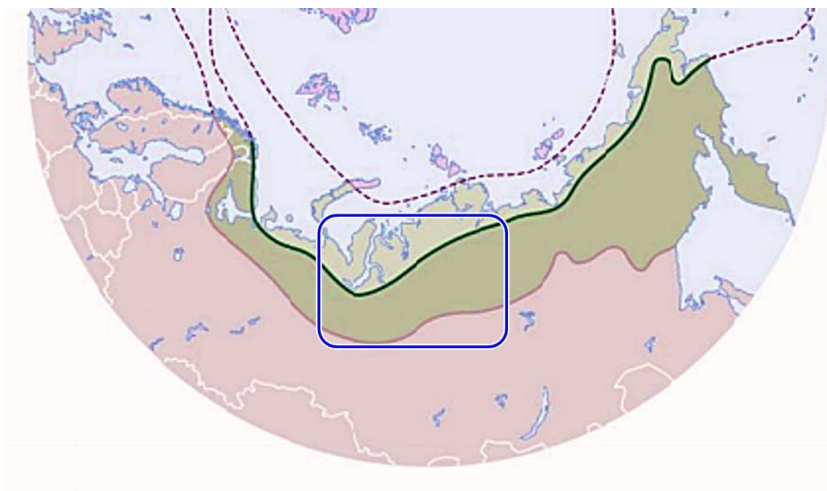
A következőkben ezeket fejtem ki. Kezdve a végéről: mit értek fizikai veszélyeztetettség alatt? Nagyjából minden olyan veszélyforrást, ami fizikai valójukban jelent a közösségre és az egyénre közvetve vagy közvetlenül veszélyt: környezeti katasztrófák, klímaváltozások okozta veszélyhelyzetek, járványok, valamint mentális, pszichés betegségek okozta halálesetek, jellemzően az öngyilkosság.

A szubarktikus területek és az északi sarkvidék az átlagnál nagyobb és gyorsabb mértékben melegszik, aminek számos helyi következménye van. Ezek közül a legismertebbek az elmúlt évek szibériai erdőtüzei, melyek azonban nem szamojédok lakta vidékeken jelentettek gondot elsősorban. Bár a 2020 augusztusában, a Tajmir-félszigeten Volocsanka falu iskolája a szokatlanul száraz, meleg és szeles időjárásnak köszönhetően égett le rendkívül gyorsan. Ebben a faluban él a nganaszanok kb. harmada, s a legközelebbi iskola több száz kilométerre található, utak nincsenek... A felmelegedés leglátványosabb jelei azok a kráterek, amelyek 2013 óta alakulnak ki a nyenyec réntartók területein, a Jamal- és a Gidan-félszigeten. A legutolsót 2020 végén találták. A több tíz méter átmérőjű és mélységű kráterek minden bizonnyal az olvadó permafrosztból felszabaduló metán berobbanásával keletkeznek. Részben a permafroszt olvadásának következményei lehetnek a járványos betegségek, ilyen volt pl. a 2016-os anthrax járvány, amely során több százezer rénszarvast kellett leölni, és ami ezáltal alapvetően befolyásolja a helyi lakosok megélhetését (8 ember hunyt el a járványban), de megjelenhetnek új betegségek kívülről is: a COVID-járvány ezeket a területeket sem kíméli.

A legutóbbi ismert katasztrófa a Norilsk város környéki környezetszennyezés, amit úgy is neveznek, mint „az első ipari katasztrófa, amit a klímaváltozás okozott”: 2020. május 29-én a Nornickel nevű iparvállalat erőművében az egyik tartalék üzemanyagtartály megsérült és legalább 21 000 tonna olaj ömlött ki a környező területekre. A szennyezés néhány nap alatt a talajon keresztül elérte a közeli folyókat is, köztük olyanokat, amelyek a halászat szempontjából nagyon is fontosak. A „jóléti károkra” visszavezethető halálokokra (pl. kiugróan magas öngyilkossági ráta) a későbbiekben térek ki, mert az szorosán összefügg a nyelvi és kulturális veszélyeztetettséggel.

Ha a szamojéd népek ott és úgy élhetnének, ahol és ahogy több száz évvel ezelőtt, akkor minden bizonnyal nem kellene a túlélési esélyeiket latolgatni. Merthogy a hagyományos életmódjukból és életkörülményeikből fakadóan sokáig a külvilágtól (mármint a „nyugati” világtól) elzárt önfenntartó közösségek voltak. A legtöbb szamojéd csoport életében a rénszarvas központi szerepet játszott és játszik ma is. Réntartással foglalkoztak a tundrai nyenyeccek, a tundrai enyeccek és az északi szelkupok, de a rén fontos volt a nganaszanok, az erdei enyeccek, és a többi szelkup számára is. Ők nem tartottak nagy, akár több ezer állatból álló réncordákat, de voltak házi rénjeik és inkább a rénvadászat jellemezte életmódjukat. Ahogy haladunk délebbre, az erdős, tajgai vidékek felé, úgy

csökken a rén jelentősége és nő meg a prémes állatoké. Az alábbi térképen a vastag vonal az erdőhatárt mutatja. Jól látható, hogy az északi szamojédok hagyományos lakóterülete e vonal fölött van, tehát a szubarktikus, tundrai területekre esik.

(forrás: Arctic Monitoring and Assessment Programme, www.amap.no)

Napjainkban csak a legészakabbra élő tundrai nyenyecék réntartó csoportjai élnek félnomad életmód szerint, egyébként sokkal inkább jellemző a letelepedett életmód, amelynek háttérében a szovjet időszakban kialakított kolhozrendszer, az iparosítás és letelepedés-letelepítés áll. Ennél fogva a 20. század közepe óta a szamojéd népek jellemzően falvakban letelepedett életmódot folytatnak, de az elmúlt évtizedekben egyre növekszik a városban élők száma. Az enyecék és a szelkupok esetében gyakorlatilag mindenki falu vagy városlakó, és ugyanez elmondható minden bizonnyal a nganaszanokról is. A szelkupok leginkább falvakban élnek (északiak), halászó-vadászó-réntartó életmódot folytatva.

Azt talán nem is kell magyarázni, hogy egy több ezres, tízezres lakosú városban az amúgy szétszóródottan élő szamojédok csak kisebbségként létezhetnek. Ez a falvak legnagyobb részére is igaz, hiszen a szubarktikus területeken a szovjet rendszer idejében hozták létre a falvak jelentős részét épp azzal a szándékkal, hogy a nomadizáló csoportok hagyjanak fel addigi vándorló életmódjukkal. Ezeket a falvakat is úgy hozták létre, hogy etnikailag vegyesek legyenek. A következőkben egy ilyen település működésének néhány jellemzőjét mutatom be egy, a Tajmir-félszigeten található falu, Uszty-Avam példáján keresztül. Jól lehet érzé-

kelteni az elmúlt évtizedek azon folyamatait, amelyek során egy kis lélekszámú etnikum, nyelv, kultúra az eltűnés határára került.

Rideg, északi éghajlat jellemzi a területet, csak érzékeltetésként vessünk egy pillantást az alábbi táblázatra, amely az évszakok hosszát és az évszakok átlaghőmérsékletét mutatja. Jelenleg, mikor e sorokat írom január végén, éppen – 45-50 fokot mérnek arrafelé...

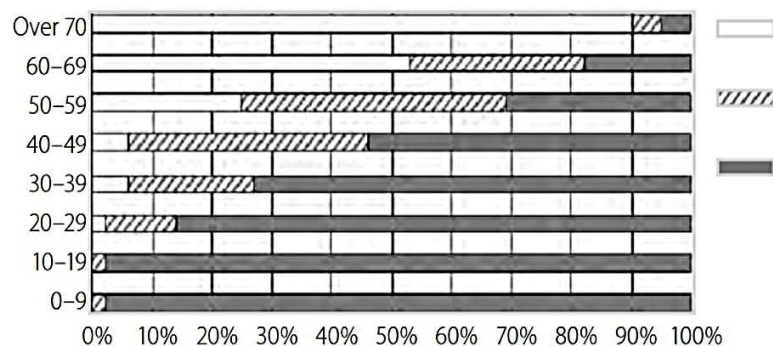
	ősz	tél	tavas	nyár
évszakok hossza	37 nap	235	25 nap	48 nap
átlag-hőmérséklet	+3,5 (szept.)	–28 (jan.)	–15 (ápr.)	+12,8 (aug.)

A faluba nem vezet közút, sem vasút, a kapcsolattartás elsődleges eszköze a helikopter, télen hójáró eszközökkel lehet közlekedni. A legközelebbi város, Dugyinka 330 km-re található, a szomszédos település is 150 km. Ritkán lakott terület, az egész Tajmir-félszigeten, melynek területe Magyarországnak kb. tízszerese, mintegy 30-35 ezer ember él.

Ahogy említettem, vegyes etnikumú falu, becslések szerint Uszty-Avamban él a nganaszanok kb. 30-40%-a (a 2010-es népszámlálási adatok alapján). A legutóbbi adatok szerint a falunak 336 lakosa van, ebből 172 dolgán és 154 nganaszan. Amikor 2008-ban Uszty-Avamban jártunk, akkor a falunak kb. kétszer ennyi lakosa volt... A lakosságcsökkenésének több oka is van, említhető például az elvándorlás, vagy a csökkenő gyermekvállalás (vö. Nolin – Ziker 2016). E két etnikum és a kb. 5 százalékot kitevő orosz lakosság a 20. század közepe óta ebben a formában él együtt. Ennek az együttélésnek számos olyan következménye van, amely a nganaszan nyelv és kultúra elvesztéséhez vezethet. Az egyik ilyen következmény: Az alábbi adatok az 1990-es évek első feléből származnak (Krivonogov 2001). Látható, hogy a vegyes házasságok száma, aránya nem elhanyagolható. Nem csoda, hogy az évek alatt egyre több vegyes háttérű házasság kötött. Értelemszerűen egy nganaszan-dolgán családba született gyermek nyelvtudása, aki aztán orosz nyelvű oktatásban részesül, meg sem tudja közelíteni nganaszan szülője vagy nagyszülei nganaszan nyelvtudását:

	nganaszan feleség	dolgán feleség	orosz feleség
nganaszan férj	16	7	–
dolgán férj	9	36	1
orosz férj	11	9	3

A nyelvhasználatra, nyelvtudásra vonatkozó „eredményeket” pedig az alábbi két táblázat szemlélteti. A fehér cella az egynyelvű nganaszan beszélők arányát, a csíkozott a nganaszan-orosz kétnyelvűek arányát, a sötét cella az egynyelvű (orosz) beszélők arányát mutatja korosztályok szerint az 1990-es évekből (forrás: Krivonogov 2001):

Jól látható, hogy az egynyelvű nganaszok aránya nem csupán csökkent, hanem lényegében eltűntek a beszélők 40-50 év, azaz kb. két generációnyi idő alatt. A nyelv eltűnésében fontos szerepet játszanak tehát a több generáció óta alakuló vegyes etnikumú családok, de nézzünk meg még egy fontos tényezőt: a nyelvhasználati szintereket. Egyáltalán hol tudnák használni a nganaszan nyelvet a faluban? Nézzük meg az alábbi térképet, amely Uszty-Avamoto mutatja be!

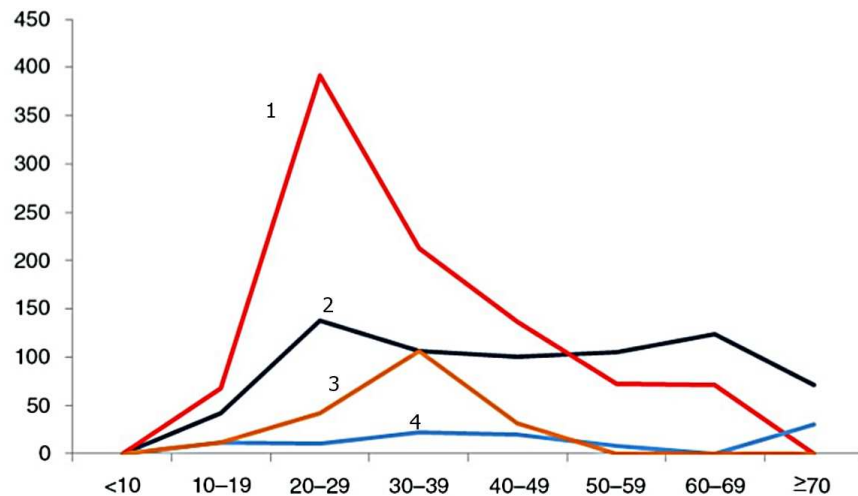
(térkép forrása: <http://www.gorod-dudinka.ru/images/maps/Ust-Avam.gif>)

A számokkal a közintézményeket, a közösségi élet tereit jelöltem be: 1: kultúrház, 2: kórház, 3: posta, 4: elöljáróság/rendőrség, 5: bolt, 6: iskola. Ezekben a helyeken a következő nyelvhasználati lehetőségek vannak: az iskolában az oktatás nyelve orosz; a falu elöljárója (2008-ban legalábbis) orosz; a rendőr, az orvos és a boltos is orosz, ahogyan a postán is értelemszerűen az oroszot használják. Ezekon kívül nem sok olyan helyszín adódik, ahol az oroszon kívül más nyelvet lehetne használni, így az visszaszorul a családon belülre, a „konyhába”, de helyzete még ott is kérdéses a vegyes házasságok előbb említett magas aránya miatt. S ha egy nganaszan-dolgan házasságból született gyermek bekerül az állami oktatásba, amelynek a nyelve ugye orosz, akkor talán már érthető, hogy miért van nagy baj... A falusi iskolában van anyanyelv c. tárgy, de az oktatás nyelve, orosz. Ráadásul középiskolába már a városba mennek, internátusba, ami gyakran azt eredményezi, hogy a faluban élő szülők akár 8-10 hónapig nem látják a gyermeküket.

Mindezen felül meg kell említeni az írásbeliség hiányát. Valamilyen szintű oktatás, írott, nyomtatott anyagok előfordulnak, de soha nem terjedtek el a nyelvhasználók körében. Ebből pedig következik az írott anyagok, a különböző médiumokban történő megjelenésnek hiánya. Ami a mai életben a világ nagyon sok részén már „alap”: a webes felületeken sem jelenik meg a nyelv.

Dugyinka, a legközelebbi város. Kb. 25 ezren lakják, és élnek itt magukat valamely őshonos néphez tartozónak valló emberek: nyenyec, dolganok, nganaszok elsősorban, akik napjainkban egyre „láthatóbbá” válnak. De ha a faluban ilyen negatív tendenciákat látunk, akkor mitől lenne jobb a városban? Úgyhogy térjünk vissza a „jóléti károk”-ból fakadó fizikai veszélyeztetettségre, amely természetesen szoros következménye a nyelv- és kultúravesztésnek és a megváltozott gazdasági és társadalmi körülményeknek. Őshonos szempontból nézve a kultúra és nyelv veszélyeztetettsége, a városi léttel kapcsolatos aggodalmak, a többségi társadalomhoz való viszony meghatározása kulcskérdés.

Az alábbi ábra nem tajmiri, hanem a Nyenyec Autonóm Körzetben végzett kutatásokhoz kapcsolódik. Az ábra azt mutatja, hogy a fiatal nyenyec férfiak között kiemelkedően magas az öngyilkosok aránya (A függőleges tengely a 100,000 lakosra jutó öngyilkosságok számát mutatja, a vízszintes a korcsoportok. A számok jelentése: 1 – nyenyec férfiak, 2 – nyenyec nők, 3 – nyenyec férfiak, 4 – nyenyec nők).

(forrás: Szumarokov et al. 2014)

Oroszországból kevés hasonló statisztika ismert, de ez is erős korrelációt mutat az észak-amerikai és grönlandi tendenciákkal, ahol szintén nagy problémát jelent a 20. század utolsó évtizedeiben, elsősorban a fiatal őshonos férfiak körében megrögzött öngyilkosságok száma. Oroszországból kevés hasonló kutatás és statisztika áll rendelkezésre, a szakirodalom csak Szumarokov és társai tanulmányait említi (Pollock et al. 2018). Szumarokov és társai a Nyenec Autonóm Körzet 2002 és 2012 közötti öngyilkossági eseteit vizsgálták (Szumarokov et al. 2016, 2014, 2015). Konklúziójuk szerint a körzetben egyébként is magas öngyilkossági ráta úgy oszlik meg a körzeten belül, hogy az őshonos népeké sokkal magasabb a nem őshonosokéhoz képest (49,2 vs. 79,8). El kell mondani, hogy ez nem „finnugor”, nem szamojéd, és nem oroszországi probléma, hanem valami olyasmi, ami északi, arktikus, őshonos... Ez már csak azért is így van, mert ha összevetjük a világ őshonos népeinek öngyilkossági adatait, akkor azt látjuk, hogy noha más országokban is találunk magas öngyilkossági mutatókat az őshonos, természeti népek között a nem őshonosokhoz képest, ez teljesen általánosnak mégsem tekinthető, mert számos kivétel is van. Ugyanakkor Grönlandon, Alaszkában és Kanadában az 1960–70-es évektől kezdve hasonló tendenciákat lehet megfigyelni. Ebből az is következik, hogy az okok nem egyszerűsíthetők le pl. egy-egy ország politikai rendszerére, annak kisebbségi politikájára és a jóléti tényezőkre. Az okok között viszont joggal merülnek fel a területet érintő rendkívül gyors globalizációs folyamatok, amelyekben elsősorban az iparosítás és a bányászat mögött húzó migrációs folyamatok is (mint pl. az urbanizáció) szerepet

játszanak. A fiatalkori öngyilkosság magas rátája az őshonos szempontból feldolgozhatatlan gyors változásokra, a néhány évtized alatt bekövetkezett életmódváltásra, az abból fakadó akulturizációra vezethető vissza. Ezt megerősíti és a kulturális faktor védelmező szerepét hangsúlyozza az, hogy a norvégiai számiknál például, a réntartó számik között alacsonyabb az öngyilkossági arány, mint a nem réntartó családoknál (Goldston et al., 2008, Silviken, Haldorsen, & Kvernmo, 2006). Az area jól dokumentált kivételét az alaskai aleutok jelentik. Egy friss tanulmányban (O'Rourke et al. 2018) három tényezőt jelölnek meg, mint ami ebben szerepet játszhat: a kulturális revitalizáció, kulturális identitás felismerése, a bikulturalitás – azaz mind a „rég”, őshonos kultúra megtartása, mind az „új”, többségi, nyugati kultúra el- és befogadása, és az azon belül történő érvényesülés elsajátítása.

A falvak elhagyásának legnyilvánvalóbb okai, a gazdasági okok, mivel a gazdasági lehetőségek inkább a városokban koncentrálódnak, ami a magasabb, jobb képzettségű embereket vonzza. Az északiak körében a férfiak végzettsége összességében alacsonyabb, mint a nőké; ezért várhatóan nemek között aránytalanság alakul ki az északi városok őshonos lakosságában. Az urbanizációs folyamat valóban nagyobb mértékben érinti az őslakos nőket. Az orosz városokban élő északi őslakosok több mint fele nő. A nők gyakrabban mennek városokba, hogy szakiskolákban és egyetemeken tanuljanak, majd nem térnek vissza a faluba. A nők nagyobb valószínűséggel találnak foglalkozást, munkát a feldolgozóiparon kívül, ami szintén magasabb szintű kapcsolatokat és tudást jelent. Ez megkönnyíti a városi környezethez való későbbi alkalmazkodás folyamatát is. A férfiak azonban, ha hagyományos tevékenységeket folytatnak, több időt töltenek a tajgán és tundrán, és kevesebb időt a faluban. Egy másik fontos tényező, amely hozzájárul a városba költöző őslakos nők magasabb arányához: a házasság. Az etnikailag vegyes családokban az őslakos nők aránya magasabb, mint a férfiaké. Sokkal gyakrabban fordul elő, hogy az orosz férfiak feleségül veszik a helyi nőket, mint fordítva. Ugyanakkor minden őslakos szembeesül a városi lét nehézségeivel: idegen kultúra és a nyelv veszi körül őket, és emiatt el- vagy leválasztják magukat a megszokott környezetüktől tovább rontva társadalmi-pszichológiai közérzetüket. Az elmúlt években azonban a városokban, így Dugvinkában is számos pozitív jelenséget lehet megfigyelni. Azok a város-lakók, akiknek társadalmi és gazdasági helyzete stabilabb, hajlamosak etnikai hovatartozásukat pozitívabbnak tekinteni, mint a falusiak. Úgy tűnik, hogy az urbanizációs tényező nem befolyásolja negatívan az északi őslakosok etnikai önmeghatározását Oroszországban. Más kutatások is arra mutatnak, hogy az urbanizáció nem feltétlenül jelent veszélyt az északi bennszülöttek etnikai önmeghatározására, s az elmúlt évek pozitív fejleményei is ebbe az irányba mutatnak. Pl. Haramzin és Hajrullina, ma már azért nem egészen frissnek tekinthető (2002) tanulmánya szerint a Hanti-Manysi Autonóm Körzet városaiban élő

bennszülött északiak elégedettebbek etnikai hovatartozásukkal, mint a falusi lakosok. Ugyanakkor az mindenféleképpen vizsgálendő, hogy a városi őshonos identitás milyen mértékben fedti le az „eredeti” őshonos etnikai-kulturális identitást. A Nyelvtudományi Intézetben nemrég zárult egy ilyen kutatási projekt (a szamojédokra vonatkozó anyagok, pl. Várnai 2018, 2020). Az eredmények azt mutatják, úgy tűnik, hogy Dugyinkában megvannak azok a személyek, csoportok, közösségek, amelyek fenn tudják tartani valamilyen formában az őshonos identitást. Ehhez öntevékeny csoportok, klubok, kulturális szervezetek (és azok rendezvényei) nyújtanak segítséget.

Összefoglalva olyan megállapításokat tudunk tenni, amelyek nemcsak a szamojédok kontextusában lehetnek érvényesek, hanem jó eséllyel a teljes sarkvidéki és szubarktikus terület őshonos népeire is vonatkoztathatók, mégpedig:

1. A hagyományos, ősi kultúra megtalálja a helyét városi környezetben. Nem valószínű, hogy teljesen eltűnik, hanem inkább az valószínűsíthető, hogy *valamilyen* formában fennmarad. Ebben azonban a nyelvnek – úgy tűnik – csak korlátozott szerepe lehet. Ez persze csak ott lehetséges, ahol az őshonos városi kisebbségek tagjai egymásra tudnak találni, közösséget tudnak alkotni.

2. A gyors kultúra- és nyelvvesztés legfőbb oka minden bizonnyal a két kultúra közötti lét. A fiatalabb generációk a régít már nem ismerik, az újban pedig nem tudnak érvényesülni, mivel lehetőségeik korlátozottak.

3. Nagy Zoltánt idézve (2015) és tőle megerősítést nyerve: két dologgal le kell számolnunk, amikor őshonos, „természeti” népekről beszélünk, egyrészt az archaizáló, a tradicionálist előtérben tartó megközelítéssel, másrészt a territorialitáson alapuló kultúrafelfogással. „Tiszta”, nyelvileg, kulturálisan homogén etnikumok, nyelvek, területek ma már annyira sincsenek, mint akár száz évvel ezelőtt.

Irodalom

- Goldston DB, Molock SD, Whitbeck LB, Murakami JL, Zayas LH, Hall GCN. 2008: Cultural considerations in adolescent suicide prevention and psychosocial treatment. *American Psychologist* 63(1):14.
- Haramzin – Hajrullina 2002 = Харамзин Т. Г. – Хайруллина, Н. Г.: Традиционный Уклад и Образ Жизни Обских Угров. Moszkva, IKAR
- Krivosogov 2001 = Кривоногов, В. П., Народы Таймыра – современные этнические процессы, Красноярск.
- Nagy, Zoltán 2015: Szibéria néprajza és a város: Akik kimaradtak az összefoglalókból. In: Szeverényi, Sándor; Szécsényi, Tibor (szerk.) *Érdekes nyelvészet* Szeged, JATEPress Kiadó 57–72.

- Nolin, David A. – John P. Ziker 2016: Reproductive Responses to Economic Uncertainty Fertility Decline in Post-Soviet Ust'-Avam, Siberia. *Human Nature* 27:351–371.
- O'Rourke, Sean R. – Kochuten, Nadine – Kochuten, Chantae – Reedy, Katherine L. 2018: Cultural Identity, Mental Health, and Suicide Prevention: What Can We Learn from Unangax Culture? *Arctic Anthropology* 55/1: 119–141. DOI 10.3368/aa.55.1.119
- Pollock, Nathaniel J. – Naicker, Kiyuri –Loro, Alex – Mulay, Shree – Colman, Ian 2018: Global incidence of suicide among Indigenous peoples: a systematic review. *BMC Medicine* 16:145 <https://doi.org/10.1186/s12916-018-1115->
- Silviken, A., Haldorsen, T., & Kvernmo, S. (2006). Suicide among Indigenous Sami in Arctic Norway, 1970–1998. *European Journal of Epidemiology*, 21, 707–713.
- Sumarokov, Yuri A. – Brenn, Tormod – Kudryavtsev, Alexander V. – Sidorenkov, Oleg – Nilssen, Odd 2016: Alcohol and suicide in the Nenets Autonomous Okrug and Arkhangelsk Oblast, Russia. *Int J Circumpolar Health*. 2016; 75: 10.3402/ijch.v75.30965
- Sumarokov, Yuri A. – Brenn, Tormod – Kudryavtsev, Alexander V. – Nilssen, Odd 2015: Variations in suicide method and in suicide occurrence by season and day of the week in Russia and the Nenets Autonomous Okrug, Northwestern Russia: a retrospective population-based mortality study. *BMC Psychiatry* 15: 224. doi: 10.1186/s12888-015-0601-z
- Sumarokov, Yuri A. – Brenn, Tormod – Kudryavtsev, Alexander V. – Nilssen, Odd 2014: Suicides in the indigenous and non-indigenous populations in the Nenets Autonomous Okrug, Northwestern Russia, and associated socio-demographic characteristics. *Int J Circumpolar Health*. 73: 24308. doi: 10.3402/ijch.v73.24308.
- Várnai, Zsuzsa 2018: Kisebbségi nyelvek az urbanizáció folyamatában. A városi többnyelvűség összehasonlító vizsgálata sarkköri őshonos közösségekben – Dugyinka. In: *Kétnyelvűség – hátrány vagy esély?* Újvidék: Újvidéki Egyetem, Bölcsészettudományi Kar, Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék, 99–108.
- Várnai Zsuzsa 2020: Identitásjáték: Az etnikus identitás összetevőinek vizsgálata arktikus népeknél. In: Magyarai, Sára; Bartha, Krisztina (szerk.) *Nyelvi közösségek – közösségi perspektívák*. Oradea: Partium. 41–48.

Szeverényi Sándor

Pándy Pál, a gyulai lapp legenda

Paavo von Pandy, azaz eredetileg **Pándy Pál István Edvárd** nemesemberként született a magyarországi Gyulán 1905. augusztus 7-én, végül egy hagyományos számi fakunyhó tulajdonosaként halt meg Inariban 1986. szeptember 24-én. 1934-től kezdve majd 50 évig élt ott, mindentől távol, Ulkuniemiben (Kultalahti mellett, ahová a postahajó is csak heti egyszer vitte zsákban a híreket) otthont épített, feleséget hozott és családot alapított. Lappföldön lett híres a gyulai származású tiszt, báró és nemesember, aki nyolc nyelvet beszélt folyékonyan (finn–magyar kétnyelvű volt, de megtanult franciául, németül, olaszul, angolul, svédül és románul) és értett legalább még tízet (pl. spanyolul és portugálul). Körülbelül 20 éven át minden télen elutazott külföldre, hogy szerte a világban meséljen Lappföldről. Több mint 1000 előadást tartott útjai során, ezért „Lappföld nagykövetének” és a „lappföldi marketing atyjának” is hívták, sőt az „évszázad lappjai” között is kapott szavazatot. De mégis hogyan vonult be egy gyulai magyar a lapp diplomáciatörténetbe? Gyulai finnugor nyelvészként erről írtam ezt az emlékező, tisztelgő, kultúrtörténeti cikket.

Pándy Pál édesapja, a gyulai kórház névadó főorvosa, báró **Pándy Kálmán** (Újkígyós, 1868. október 14. – Budakalász, 1945. január 27.) magyar neurológus és pszichiáter volt. Ő a svéd mentálhigiénés ellátás tanulmányozása közben találkozott egy **Aino Maria Edvardintytär Hjelt** (Tuusula, Finnország, 1881.06.23. – Magyarország, 1937.02.27.) nevű gyönyörű, szókimondó és vidám finn nővérral, aki történetesen a Helsinki Egyetem rektorának, az első berlini finn nagykövetnek, **Edvard Hjelt**nek (Vihti, Finnország, 1855.06.28. – Mergentheim, Németország, 1921.07.02.) volt a lánya és éppen Stockholmban tanult ápolást. Az unokák visszaemlékezése szerint Aino nagymama állítólag olyan hatással volt Kálmánra, hogy a meglett orvos még a szakállától is hajlandó volt érte megválni. Tény: 1904 tavaszán Helsinkiben ünnepelték meg az egybekelésüket, majd rögtön Magyarországra települtek³.

1905-ben megszületett Pál fiuk Gyulán, majd még három fiú, akik hamarosan megszokták a kétlakiséget és kétnyelvűséget. A nyarakat a gyerekek és édesanyjuk a rokonok kunyhójában töltötték a Tuusulanjärvi partján, ahol az édesanya minden évben gyarapította a családot. Pándy professzornak azonban kényelmesebb volt Magyarországon maradnia, hiszen északon még nyáron is túl hideg van. Egyre ritkábban látogatott Finnországba, pszichiátriai páciensei és díszkertje minden szenvedélyét lekötötték és minden idejét kitöltötték. Már 1905-ben osztályvezetői kinevezést kapott Lipótmezőn, megvédte egyetemi

³ Megjegyzendő, hogy Pándy 1898. július 12-én Budapesten, Ferencvárosban már házasságot kötött Dömötör Izabella Annával, azonban az első felesége 1902-ben elhunyt.

magántanári habilitációját (1908. június 23.), 1911-től a nagyszebeni Állami Elmegyógyintézet igazgató főorvosa lett. Közleményei a század első felében rangos folyóiratokban láttak napvilágot. A laboratóriumi diagnosztika területén kialakított klinikai kémiai módszereivel alkotott maradandót (Pándy-féle karbolsavas liquor-fehérje kémlelési eljárás, azaz Pándy-reakció). A sors fura fintora, hogy a Magyar Laboratóriumi Diagnosztikai Társaság éppen a fia halálának évében, 1986-ban alapított Pándy Kálmán-emlékérmet.

Pándy Pál örökölte apja érdeklődését a (gyógy)növények iránt, édesanyjától pedig a Finnországhoz és annak csodás természetéhez fűződő ragaszkodását. Magyarországon egy fiatal értelmiséginek volt lehetősége egyetemi képzésben részt vennie, képezhette magát kertészetből, nyelvekből, politológiából, de végül mégis katonai pályára került, lovastiszti és gazdasági tiszti tanulmányokat folytatott, majd belépett a határőrséghez. Azonban az 1930-as években orvosi okok miatt, környezetváltozásra hivatkozva el kellett hagynia választott pályáját. Megunta a határok körüli zűrzavart, így 1931-ben elhagyta Magyarországot, innentől főleg Finnországban találjuk. 1934-ben telket vásárolt Ulkuniemiben és 1936-ban végleg áttelepült édesanyja földjére, a fiatal Finn Köztársaságba, amelynek határai már majdnem a Jeges-tengerig nyúltak. Először Petsamoban vert tanyát, amely a lappföldi turizmus mitikus központjává vált. Az Inari-tótól keletre, a Finn Turisztikai Szövetség által épített Virtaniemi-tájházaiban kezdett dolgozni. Sporthorgászok és kiránduló turisták özönlöttek el a területet, egyre többen érkeztek látogatóba a Pasvik-folyóhoz, amely a nagy Inari-tó vizeit engedi le a Jeges-tengerbe. Közülük sokan külföldről, Angliából és Közép-Európából származtak. A turisták nagy öröme és ámulatára a legtöbb esetben anyanyelvükön kaptak útmutatást egy magyar-finn idegenvezetőtől, akinek többnyelvű tolmácsvizsga lapult a zsebében.

Pándy hamarosan megnősült, **Helka Maria Hemmilä** (1896–halálozási ideje ismeretlen) lett a felesége, akivel közösen – már házaspárként – egy aukción megvásárolták a Sarre család régi nyári lakhelyét, amely elhagyatottan állt az Inari-tó ezerszínű öblében. Az útikalauzok ma Ulkuniemi néven ismerik a helyet, számiul Kolesluohta (finnül Kultalahti, azaz Arany-öböl). Ma már nemcsak motorcsónakon, hanem Möyrylahti felől szárazföldön is elérhető⁴.

Pándyék keze alatt igazi földi Paradicsommá vált a terület, messze minden civilizálótól. Nyáron még a rénszarvasok is ritkán vetődtek erre, a nyírcsónakkal hosszan evezhetett bárki a vadonban. Ennek a telepnek lett lelkes vezetője Pándy Pál, aki szárított dohánnyal és turisztikai célú eszközökkel szerelte fel

⁴ Napjainkban a Safari Service nevű utazási iroda szervez háromórás hajókirándulásokat az Inari-tó szigetvilágában kalandozva. Nellim halászkikötőből indulnak, festői szorosokon és fjordokon keresztül – Satapetäjäsälkä és Lusmanuora érintésével – jutnak el Kultalahtiig, ahol megemlékeznek a körzetben elsőként turizmust szervező Paavo von Pandyról.

kiskereskedelmi üzletét. Ulkuniemi készen állt a vendégek fogadására. A korabeli vendégkönyvek tanulsága szerint egyre többen voltak kíváncsiak a férfirra, aki elhagyta közép-európai otthonát, és az Isten háta mögötti területre vándorolt, hogy saját két kezével egy jövedelmező tájházat építsen fel. Mindenki a saját anyanyelvén szeretett volna vele beszélni. A vendégek többsége azonban a közeli településeken lakott, rénvadászok, réntartók voltak. Pándy megismerte, tisztelni kezdte és átvette szokásaikat: halászott, vadászott, réneket és kecskéket tartott, számi pipát, zárt kabátot (*luhka*) és hagyományos négyágú sapkát (*chiehgapir*) viselt még a nyári melegben is. Sosem hivalkodott nemesi származásával, a természettel békében élve szép lassan tiszteletbeli inari-számivá vált. Ugyanúgy kertben termelte a burgonyát, fehérrépát, spárgát, paszternákot és tormát, de volt fél tucat káposztaféléje és egy különleges fűszere is: a paprika. Ez égette a helyiek nyelvét és arcukra fagyasztotta a mosolyt.

1940 februárjában azonban Pándy Pálnak is az arcára fagyott a mosoly, hiszen a Virtaniemi fogadót a téli háború késői szakaszában egy orosz légibombátámadás porig rombolta, így sajnos csak képeslapokról ismerhetjük eredeti állapotát – noha rekonstruálták és restaurálták. Ekkor Pándy már három hónapja a téli háborúban szolgált önkéntesként, mert még mindig nem kapott finn állampolgárságot, odakinn még magyar állampolgárnak számított. Az volt az elképzelése, hogy német–finn összekötőként a sorkatonaságban majd sikerül finné válnia. Tervét siker koronázta, hiszen az 1939–1940 telén a függetlenségét megőrző Finnország állampolgárságot adott hű fiának, aki hajlandó volt fegyverrel megvédeni választott országát. Nem beszélve arról, hogy a nyelvtudó Pándy kiváló német–finn tolmácsként is jó szolgálatot tett⁵. A háború előrehaladtával a 20-as számú hegyi alakulat állományában a rénhús, -bőr és -agancsok szállítását és a rénszarvasokkal történő vontatást felügyelte, így elnevezték „réntisztnek”. 1944 őszén Hitler serege számos falut felégetve elhagyta Lappföldet a rénvontatás kihasználása nélkül. A tél folyamán Pándy visszatért szeretett farmjára. Ugyanakkor nem sokáig tarthatott az öröme, mert 1944 késő őszén az oroszok vonultak be Inariba. A Vörös Hadsereg tisztjei az istállókat használták lakhelyül, mindent elvettek, amire szükségük lehetett, az ellenálló házigazdákat a „davaj gitárok” parancsolták rendre. Szerencsére Pándy német egyenruháját elégette, kitünteté-

⁵ A háborúban szolgált vele az észti származású, később Lappföldön élő, titokzatos író, Arthur Valdes (1886–1971) is, akit Urho Kaleva Kekkonen (1900–1986), a későbbi köztársasági elnök személyesen is ismert. Valdes haláláról levélben értesítette Pándy Kekkonent, de a fáma szerint személyesen is találkoztak és szót váltottak. Valdes kapcsán érdemes elolvasni Jaan Kross *Paigallend* [Helybenlebbenés] című regényét (1998, 27. fejezet) és Jouko Vanhanen *Naiivne fuuga Jaan Krossi antud teemal* [Naiv fuga egy Jaan Kross adta témában] című novelláját (Looming 2000/7). A történetről egyébiránt Vanhanen *Kui Kekkonen Nõmmele suusatas* [Amikor Kekkonen Nõmme felé sielt] című novellájában olvastam (Looming 2017/9).

sének jelvényét elrejtette, az orosz járőrnek egyedül a falon lógó fegyver- és késgyűjtemény (*stuorranii*) szűrt szemet.

A világháború borzalmi után a vendégek fokozatosan visszatértek Kultalahtiba, hogy Lappföld újra elvarázsolja őket. Pándy hihetetlen intenzitással újította fel a kertjét, amelyet a háború előtt jó befektetésnek hagyott hátra. Kapcsolata Helkával megromlott, elváltak. Nem sokat mozdult ki, maximum a nem túl távoli Ivalóban sétált, az Inari-tó parvidékét szinte soha nem hagyta el. Az 1940-es években többet írtak a különféle lapok a „puszták nemeséről”, mint bárki másról Lappföldön. Az 1950-es évek egy „végzetes” vonatúttal elhozta a nagy változást.

Pándy Pál 1951-ben egy vonatúton találkozott **Klaudia Lauron**nel (Leppäniemi-Suojärvi, 1914.01.12. – Ivalo-Inari, Pohjois-Lappi, 1998.12.25.), aki karéliai kitelepített volt, és békeidőben Suojärviben dolgozott termelési tanácsadóként. Hitetlenkedve fogadta a bajszos, pipázó férfi beszámolóját, miszerint Lappföldön is megterem a spenót, a saláta, a paszternák, a zeller és a fokhagyma is. Engedett a meghívásnak, hogy Lappföld újjáépítésében részt vállaljon, így került Pándy bűvkörébe. 1951-ben összeházasodtak, és így lett Klaudia a „pusztai nemesember” háziasszonya. Elsőszülött fiuk **Jorma** 1952-ben született, második fiuk **Mikko** (a finn nagyapa után is elnevezve) 1954-ben (–2001), majd lányuk Aino **Annikki** Maarit (a finn nagymama után is elnevezve) 1958-ban⁶. A gyerekek mind Kultalahtiban nőttek fel, megtanulták szüleiktől az önellátás, a hagyományos tájgazdálkodás minden fortélyát: horgászni, fákat cipelni, síeléssel, evezéssel ételmet szerezni, húst feldolgozni, fejni, sajtot készíteni stb. A bogycsokrok határolt veteményeskertjük csaknem száz méter hosszúra nyúlt, és Pándy lett az első inari zöldségkereskedő. A virágok mellett a fajgazdag udvaron összesen 56 féle ehető növényt termesztettek. Ez világrekordnak számított e növények legészakibb meghonosításában. Meghonosították pl. a rózsát, az orgonát és a szegfűt is⁷. A paprika üvegház nélkül ugyan ilyen hideg éghajlaton nem termett, de a gazdaságosan felhasznált erdő, a tó, az istálló és a vetemény kényelmesen eltartották az ötfős családot.

⁶ Jorma a határőrség vezetői pozíciójából vonult nyugdíjba. Gyermekai: Katariina von Pandy, aki nővérként dolgozott a Mikkeli Központi Kórházban (férje Sippo Seurujärvi, gyermekeik Santtu és Enni-Siiri), Tiina, aki rohammentős (az ő férje Jari, gyerekeik: Veeti, Venla, Viivi és Venni), Heini, aki szintén ápoló lett (férje Janne, gyerekeik: Elma és Senja). Pándy Pál lánya, Annikki, egy vöröskeresztes központ készenléti vezetőjeként dolgozik (férje Kalevi Mikkonen, gyermekeik: Iris Mikkonen közigazdász és Tuija Mikkonen – a férje Kimmo, aki a sportorvoslás és az egészségügyi ellátás szakterületen szerzett egyetemi mesterdiplomát.) Minden unoka és dédunoka egészségügyi elköteleződését tekintve méltó örökebe lépett az újkirgysígyulai nagyapának. Az információkat Annikki von Pandy közölte velem 2021 februárjában.

⁷ A termelt növényekről a Mikkeliben élő magyar agronómus, GALAMBOSI Bertalan *Unkarilaiset suomen maataloudessa 1. – Paavo von Pandy (Pándy Pál)* [Magyarok a finn mezőgazdaságban 1.] című előadásából kaptam bővebb információt még 2014-ben.

A tanyasi gazdálkodás mellett a nyelvzseni családfő újabb feladatot kapott: ő lett a „lappföldi turizmus egyszemélyes intézménye, Lappföld nagykövete” – az első között! Egy utazási irodának korszakos ötlete támadt: júliusi rénszarvas-kalandokat akart szervezni az Inari-tó keleti partjától egészen a svédországi Kirunáig. Afféle réntúrákat, amelyek során a kalandorok megtapasztalhatják Lappföld szépségeit. Így történt, hogy az 1950-es években Pándy háború alatt kötött német barátságai újra életre keltek. A Kultalahtiba látogató ismerősök német szóval ismerkedtek a „pusztai nemesség” (*der Lappenbaron*) mibenlétével, amely – ugyan a szovjet határhoz nagyon közel – a lappföldi természeti viszonyok között mégiscsak a nyugalom szigetének tűnt. Az ízes történeteket mesélő, karizmatikus, lappföldi ruhákat viselő, természetes oldottságban viselkedő férfi hamar belopta magát az idelátogató vendégek szívébe. A tapasztalt idegenvezetőnek be nem állt a szája, ontotta az érdekesebbnél érdekesebb történeteket. Valaki ezt írta a vendégkönyvbe: „egy Hollywoodra kész Hemingway-karakter”. A hazai és külföldi újságok folyamatosan cikkeztek a magyar–finn–lapp báróról. Huncutul előadott történetei közül csak egyet ismertetek, amely **Hans Lidman** svéd író tolla által maradt fenn az *Északi kalandozások* című írásában – meghagyva az írói szabadság lehetőségét is: Amikor a vadászat és a horgászat, mint az élelemszerzés forrásai egyaránt kudarcot vallottak, Pándy lelőtt egy „turistát”. A házigazda ezután az istállóba vezette Lidmant, hogy egyen a „turistából”, amelyről végül kiderül, hogy valójában csak medvehús. Így Pándy medveölőként is hírnevet szerzett, noha fia, Jorma szerint apja sosem ölt medvét. Az utazási iroda azonban rögtön felkapta a történetet, és gondoskodott róla, hogy méltó ember kezében legyenek a réntúrák. Pándy szerényen és vonakodva fogadta el az ajánlatot. Kiderült számára, hogy az állítólag civilizált európaiak mennyire keveset tudnak Lappföldről. Közben sorra gyártotta a remek történeteket, melyek közül sok folyóiratokban és könyvek hasábjain köszönt vissza. Akár egy legenda csukáról szólt az Inari-tóban, akár a fehér rénekről a befagyott tó jégmezején.

Az ötvenes évek végén Pándy európai országokba kezdett utazni, hogy meséljen Lappföldről – a kunyhó falán egy térkép lógott, ahol a meglátogatott országokat jelölte. Ősszel – amikor az Inari-tó teljesen befagyott – távozott, és általában karácsonyra tért vissza. Minden egyes utazása alatt tucatnyi előadást tartott – mindig a közönség által érthető nyelven –, és bemutatta diáit, amelyekből több százat is készített, dokumentálva Lappföld elementáris szépségét. Amolyan utazó nagykövete, nemzetközileg jegyzett diplomatája lett Számi-földnek. Úgy vélte, hogy a megfelelő információk megosztását Ouluban kell kezdeni, nemcsak külföldi turnékkal gyarapítani a hiányos ismereteket a Lappföldről. Az utazási irodák, légitársaságok és hajózási társaságok, valamint Rovaniemi (a lapp főváros) önkormányzatának támogatásával mindent megtett, hogy orvosolhassa az információbeli hiányosságokat. Utolsó külföldi útjára 1978-ban ment. Számításai szerint összesen 1027 előadást tartott – mindig több tucat

hallgatónak. Az előadások mindig újabb és újabb vendégeket hoztak Kultalahtiba. Pándy irányította, befogadta, etette és szállította őket, vagyis a marketingben szerzett tapasztalatait újra kamatoztatta. Különösen népszerűek lettek az Inari-tóhoz kapcsolódó Sevettijärvihez vezető heti sítúrák. 1976 tavaszán és telén pl. ötszáz francia turista sielt át a tavon. A legtöbben amatőrök voltak, nem maradtak meg a sílécen 20 méternél tovább. De Jorma von Pandy⁸ és üzlettársai mindig rendelkezésre álltak, szánon és lóval szállították tovább a megfáradt utazókat az éjjeli szálláshelyek felé. A mökkik melegében, a hagyományos ételeket élvezve mindenki úgy érezte, érdemes volt erre a kalandra vállalkoznia.

Pándyék 1984 őszeig éltek Kultalahtiban. Ezt követően az idős házaspár Nellimbe költözött, ahol a gyerekeik lakást vásároltak nekik. A Kultalahti kunyhót eredeti állapotában helyreállították, emlékezve arra az időre, amikor Paavo von Pandy magyar–finn báró volt a tulajdonosa. A vállalkozást a gyerekek részben folytatták, pl. Annikki von Pandy a pirospaprika nagy barátja lett – akárcsak a Pándy unoka, Annikki lánya, **Iiris Mikkonen** (1985–). Mivel az ivalói üzletekben máig nem kapható ez a fűszer, maguk termelték meg. Egy 2017-es interjú alkalmával (Risto Pyykkö, Aamulehti) Annikki von Pandy⁹ gőzölgő üstöt emelt egy hosszú asztalra, igazi magyar gulyáslevest főzött, amelyet nemigen ismertek eddig Kultalahtiban. A vendégek a kunyhóban azonban mindig ezt a különlegességet kapták. Olykor mindhárman ellátogattak a gyermekkori emlékek helyszínéül szolgáló kunyhóba, ahol apjuk és anyjuk megtanította őket az önellátásra. A legidősebb fiú, Jorma állapította meg ebben az interjúban, amit apja korábban szintén hangsúlyozott: „Innen nincs hova hazamenni...”

Tájékoztató irodalom a további kutatásokhoz

LIDMAN, HANS 1964: Hvar midnats solen lyser [Ahol az éjféle nap süt]. Chr. Erichsens Forlag. København.

PAASILINNA, ERNO – TUURI, ANTTI 1999: Isoa Inaria kiertämässä [Nagy Inari túrázás]. Otava. Keuruu.

PYYKKÖ, RISTO 2017: Paavo von Pandy syntyi aatelismieheksi Unkariin, mutta kuoli erämaatalon isäntänä Inarissa [Pándy Pál nemesként született Magyarországon, de egy tájház tulajdonosaként halt meg Inariban]. Aamulehti 2017/01.05.

⁸ Érdekes, hogy a rokonok közül ketten is – Helli von Pandy-Harju (Mikko özvegye, Pándy Pál menyje), valamint Katariina von Pandy-Seurujärvi (Jorma lánya, Pándy Pál unokája) – egy ideig önkormányzati képviselőként is tevékenykedtek Inariban és Mikkeliben. A család így, ha közvetetten is, de foglalkozott turizmussal.

⁹ Aki nem melleleg 2001–2007 között az Inari egészségügyi központot Pandy-Mikkonen néven segített vezetni, a Vapepa önkénteseként végzett szolgálataiért 2015-ben a Finn Vöröskeresztől arany emlékérmét kapott. Így ő is visszatért a nagypapa szellemiségéhez.

- <https://elavamuisti.fi/aikajana/inarilla-kokoa-ja-nakoa> (a videóban Pándy Pál nyilatkozik finnül 5:34–8:24)
- https://www.sotapolku.fi/henkilot/von-pandy_paavo_1905-08-07_inari/ (Pándy részvétele a „téli háborúban” másodtishti rangban: 1939.12.10.–1940.03.17. osztag: Os.P; a „folytatólagos háborúban”: 1941.07.16.–1941.11.01. osztagok: Er.Os.P, DE, Yht.ERoi, Sotvapo, Jv.Koul.K 27)
- <https://tarinoideninari.fi/aanitearkisto> (Mannermaa Vilho: Paavo von Pandy; Reino Antero Noak: Paavo von Pandy – Inarin lähettiläs Kultalahdesta, Lahdenmäki; Hyvärinen Timo Heikki: Paavo von Pandy oli Inarin matkailun lähettiläs aikoinaan)
- <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2006/10/23/inarin-elajia> (a videóban a Pándy család kap vízipostát: 8:06–11:04)

Fodor György

✱

Rubovszky Éva köszöntése

Ennek a köszöntőnek tulajdonképpen tavaly kellett volna megjelennie, de a vírus megakadályozta, hogy az ünnepelt időben megkapja Az Éva című albumot (szerkesztette Pusztay János, művészeti szerkesztő Lutor Kata. Badacsonytomaj – Budapest, 2020). Így mi is csak utólag tudjuk bemutatni ezt az elegáns kötetet, ezzel köszöntve az 1945-ben született Rubovszky Évát.

Az ünnepelt, mint azt Pusztay János köszöntőjéből megtudjuk, 1992 óta vesz részt a nemzetközi finnugor mozgalomban a Finnugor Népek Világkongresszusa Magyar Nemzeti Szervezetének (FNVK MNSz) elnökeként. Ez az egyesület használja fel, illetve osztja szét azokat az anyagi eszközöket, amelyeket a magyar állam a finnugor népekkel való kulturális együttműködésre rendelkezésére bocsát. Az elmúlt, közel három évtizedben könyvek és kiadványok tucatjai jelentek meg a FNVK MNSz és elnöke támogatásával. Pusztay János ötlete volt egy album összeállítása ezeknek a sajtótermékeknek a címlapjaiból, rövid magyarázatokkal. Ő írta a magyarázó szövegek nagy részét. Néhány szöveg szerzője volt Csepregi Márta, Csúcs Sándor, Egey Emese, Havas Ferenc, Pomozi Péter és Szíj Enikő.

A szerkesztő az anyagot három részre osztotta: *Szervezetek és rendezvényeik* (5–41), *Kiadványok* (43–85), *A Nemzetek Háza – Collegium Fenno-Ugricum* (87–133). Az első részben három szervezet szerepel. A Finnugor Népek Világkongresszusát három könyv képviseli: az 1996-os budapesti kongresszus anyagait tartalmazó magyar és orosz nyelvű kötet, valamint a 2012-es siófoki kongresszusra készült verseskötet. Ez a 12 legszebb magyar vers észt, finn, komi, mari, moksa, udmurt és vepsze fordítását tartalmazza.

A Finnugor Irodalmak Asszociációja 1989 óta két évente megrendezett kongresszusai közül a 2015-ös badacsonyi 13. kongresszus kapott az albumban kiemelkedő helyet. Ebből az alkalomból összesen 29 kötetet jelentetett meg Pusztay János, többek közt a FNVK MNSz támogatásával. Ezek az 50 legszebb magyar vers és a 12 legszebb novellánk fordításait tartalmazzák különböző finnugor nyelveken, illetve az egyes finnugor irodalmak legszebb verseinek fordítását más rokon nyelveken.

A 2019-es 15. (sajnos az albumban tévesen 14.-ként említett) kolozsvári írókongresszusra két orosz és egy magyar nyelvű kötet jelent meg.

Az első részben említett harmadik szervezetre, a Reguly Társaságra később visszatérek.

A második rész összesen 30 könyv címlapját és a hozzájuk fűzött kommentárokat tartalmazza. Ezek közül most csak néhányat említek. Az ELTE Finnugor Tanszékével fenntartott jó kapcsolatot mutatja a Tanszék *Urálisztikai Tanulmányok* c. sorozata négy kötetéhez, valamint Szíj Enikő *Bibliotheca Regulyana* c. sorozatához nyújtott támogatás. Anyagi támogatást kapott továbbá az *Eesti 100* sorozat elkészült három kötete, Pomozi Péter két kiadványa, *A Biblia finnugor nyelveken* c. konferenciakötet és Rácz István *Finn háborús fényképtára* is.

„A Nemzetek Háza – Collegium Fenno-Ugricum (NH–CFU) 2008-ban kormányzati támogatással jött létre a Rubovszky Éva vezette Nemzetek Háza égisze alatt.... Az intézet a maga fizikai valójában 2008–2013 között Badacsonytomajban működött, Keresztury Dezső egykori „szőlősházában”. 2013-ban a helyi önkormányzat felmondta az együttműködést, s az intézet azóta – egy rövid badacsonytördemici kitérőtől eltekintve – virtuálisan működik, azaz programjai (nyári egyetemek, kiadványok) továbbra is zajlanak, immár infrastrukturális háttér nélkül.” írja a harmadik rész bevezetőjében Pusztay János az intézet alapítója és vezetője. Ehhez kapcsolódik két fotómontázs az intézet hétköznapijairól és Ilves észt elnök 2012-es látogatásáról.

Ezután a *Terminologia Scholaris* c. projekt és a hozzákapcsolódó kiadványok bemutatása következik (92–115). Ennek keretében az EU anyagi támogatásával elkészült öt oroszországi finnugor nyelven (erza, komi, mari, moksa, udmurt) tíz iskolai tantárgy szakszókincese, azzal a céllal, hogy ezeket a tantárgyakat anyanyelven lehessen oktatni. A projekten 48 szakember dolgozott. 2011-ben 50

szójegyzék jelent meg, később pedig Pusztay öt orosz nyelvű kötetben elemezte a terminológiai szójegyzékeket.

Ebben a részben sorolja fel Pusztay a *Bibliotheca Fenno-Ugrica* c. sorozatot is, amelynek kötetei hét oroszországi finnugor nép rövid etnográfiai leírását tartalmazzák, oroszul és a saját nyelvükön is. Megemlíti továbbá a négy nyelvű versesköteteket, amelyekben az eredeti szöveg mellett, magyar műfordítás és német és francia nyersfordítás szerepel, a mellékelt CD-n pedig meghallgathatók az eredeti versek a szerzők előadásában. Sajnos a költőket nem sorolja fel, bár a mellékelt, kicsinyített címlapképek szinte olvashatatlanok. Két konferenciakötet és két bibliográfia van még ebben a részben.

Mint a felsorolásból kitűnik, valóban lenyűgöző számú kötet megjelenéséhez nyújtott támogatást a FNVK MNSz és annak elnöke. A részletes bemutatással arra is szeretném felhívni az olvasók és a szakma figyelmét, hogy ez az album értékes tudomány- és művelődéstörténeti forrás is lehet. Ez a lehetőség indokolja néhány kisebb hiba és hiányosság szóvátételét.

1996-ban jelent meg a II. Világkongresszusra *A finnugorok világa* c. sok-szerzős kötet (orosz nyelvű változata: *Финно-угорский мир*), 2000-ben a helsinki kongresszusra ennek jelentős mértékben kibővített változata, a *Nyelvrokonaink* (orosz változata: *Сородичи по языку*), a 2004-es tallinni kongresszusra pedig egy angol nyelvű kötet: *The Finno-Ugric World*. A felsorolt kötetekhez fűzött kommentárokban csak a főszerkesztő neve van feltüntetve, a többi szerkesztőé és a szerzőké sajnos nincs megemlítve. Azt is hozzáténném, hogy a Nyelvrokonainkban nem Helimski volt az egyetlen külföldi közreműködő. Ebben a kötetben látott napvilágot Ksenofont Szanukov mari történész terjedelmes tanulmánya is *Oroszország finnugor népei: a múlt és a jövő* címmel, Szíj Enikő fordításában. Megemlíteném még, hogy az angol nyelvű kötet tartalmilag nem teljesen azonos magyar előzményével. Nincs benne Szanukov tanulmánya, sokkal rövidebb a kisebb finnugor népek irodalmát bemutató fejezet, kibővült viszont az uráli népek néprajzát bemutató fejezettel, ami nagyrészt Kerezi Ágnes munkája.

Szubjektív megítélés kérdése, hogy ki mit tesz bele egy ünnepi albumba. Én mindenesetre hiányolom belőle a tartalomjegyzéket, az ünnepelt rövid életrajzát és még inkább önvallomását arról, hogyan lett a finnugor mozgalom *Évaja*. Szerencsére találtam az interneten egy öt évvel ezelőtti beszélgetést, ami bepillantást enged rokonszenves egyéniségébe: www.breuerpress.com/2016/12/30/rubovszky-eva-a-nemzetek-haza-vezetoje-beszelt-eleterol-szakmai-sikereiről-a-kultura-fontossagaról/

Az albumban, mint már említettem, helyet kapott a Reguly Társaság is (34–41). Ezzel kapcsolatban megemlíteném, hogy 1999 óta támogatja tevékenységünket a FNVK MNSz. A támogatást változatos módon használtuk fel: kiállításokat rendeztünk, rajzpályázatokat hirdettünk meg, diákok utazását támogattuk, finnugor tárgyú naptárt adtunk ki stb. A Rokon Népek Napja megünnepléséhez nemcsak anyagi és erkölcsi támogatást kaptunk, hanem szervezési

segítséget is például a 2017-es ünnepséghez a Petőfi Irodalmi Múzeumban. 2010 óta a FNVK MNSz közreműködésével jelenik meg lapunk és anyagi, valamint szervezési segítséget kaptunk a 2010-es piliscsabai nemzetközi finnugor kongresszus lebonyolításához is. Köszönjük!

Köszöntőjében Pusztay János kiemeli Rubovszky Éva szervező munkáját a finnugor mozgalom különböző eseményeivel kapcsolatban. Ehhez csak annyit tennék hozzá, hogy magam is részese voltam olyan eseményeknek, utazásoknak, amelyek során ámulattal figyelhettem az ünnepelt gondoskodását, mindenre kiterjedő figyelmét. Ez a munka nem olyan látványos, mint a könyvek címlapjai, de legalább olyan fontos, mint azok.

Méltó befejezése volt a 2019-es Reguly-évnak és nagy élményt jelentett számomra a Parlament Delegációs Termében november 8-án megrendezett emlékülés. Ez is Rubovszky Éva szervező munkájának köszönhető. Minden jót kívánunk az ünnepeltnek és bízunk a további sikeres együttműködésben!

Csúcs Sándor

✱

Ukrajna utolér

Sofi Oksanen legújabb regényéről

Sofi Oksanen (sz. 1977) napjaink nemzetközi szinten legismertebb kortárs finn szerzője, és ezt alátámasztja magyarországi hírneve is. Jó példája ennek, hogy a tavaly őszi Margó Irodalmi Fesztivál nyitóeseményeként készült interjújának felvétele 2021 februárjának végén 5600 megtekintés körül járt.¹⁰ A beszélgetés középpontjában legutóbbi, *A kutyafuttató* című regénye áll, mely az irodalom iránt érdeklődő nagyközönség mellett a kritikusok figyelmét is felkeltette itthon, online is több elemzés elérhető már róla (pl. Deczki 2020, Kertész 2020, Gyürky 2021). A *Könyves Magazin* toplistáján pedig a 9. helyre került a tavalyi év – általuk szemlézett – legjobb könyvei között (*Könyves Magazin* 2020)¹¹.

¹⁰ A fesztivál tavaly őszi programját a Covid19-járvány miatt részben előre felvett és az interneten közzétett interjúk adták. Oksanent Köves Gábor kérdezte.

A kutyafuttató (Koirapuisto, 2019) Oksanen hatodik regénye; magyarul a Scolar Kiadó gondozásában jelent meg, e sorok írójának fordításában. Nem a szerző észt közelmúltat tárgyaló művei – Sztálin tehenei, Tisztogatás, Mikor eltűntek a galambok – sorába illeszkedik, inkább az előző alkotásában, a Normában megkezdett témákat fűzi tovább. Fent említett interjújában Oksanen maga is utal rá, hogy a Norma írásakor összegyűlt anyag készítette az ukrainai helyzet és részben ehhez kapcsolódóan a bérnyaság jelenségének további feltérképezésére, ezek irodalmi feldolgozására. Közös bennük az is, hogy ezúttal is van egyfajta detektívregény-jellege a műnek. A Normával ellentétben azonban itt hiányoznak a mágikus realista jegyek, a realista elbeszélés mód inkább a szerző korábbi regényeivel rokonítható. Az Oksanen prózájára általánosan jellemző vonások ebben az alkotásában is visszatérnek: az elbeszélés több idősíkon és helyszínen bontakozik ki, fontos eleme az elhallgatás és ezzel a narrátor megbízhatatlansága, továbbá középpontjában a hatalom birtokosainak és a nekik kiszolgáltatottnak a kapcsolata áll.

A történet térben és időben az 1990-es évek első felének Kelet-Ukrajnájába, majd ugyanennek a területnek bő tíz évvel későbbi korszakába, valamint a 2010-es évek közepének Helsinkijébe vezet. Olenka, az elbeszélő-főszereplő a nyolcvanas évek elején született Tallinnban, ukrán szülőktől, majd a család a Szovjetunió összeomlását követően visszaköltözik az apa szülőfalujába, Sznizsnébe. Olenka apja halála után az ottani szegény és sivár életből Nyugatra szökik modellnek, de tíz évvel később sikertelen és megaláztatásokkal terhes karrierjét maga mögött hagyva hazatér, majd, hogy újból meneküljön, petesejtdonornak áll. Új cégénél hamar feljebb lép a ranglétrán, koordinátorként valódi luxusban élhet, és a szerelem is rátalál. Újabb tíz év elteltével azonban már takarítónőként látjuk Helsinkiben, ahova álnéven, életét féltve menekült volt munkaadói elől, és ahol szinte egyetlen boldogsága a regény címét adó kutyafuttató padján való üldögélés, egy bizonyos helyi család feltűnésére várva. A múltja azonban utoléri, amikor a parkban feltűnik egy volt munkatársa és barátnője, Darja.

Az elbeszélés ez utóbbi pillanattal indul – „Talán minden másként alakult volna, ha egyből felismerem, és rájövök, hogy menekülnöm kell.” (Oksanen 2020, 5) – és innen bontakozik ki mozaikszerűen a múltból való beszámoló, valamint vele párhuzamosan a jelenbeli cselekmény. A rövid fejezetekből álló fejezetfűzések között gyakori a térbeli és időbeli ugrás, a múltban történtek elbeszélése sem kronologikus sorrendű, így a narráció folyamatos olvasói aktivitást, szinte nyomozói munkát kíván: az elszórt szilánkokból kell összerakni a képet – miközben a háttérben kezdettől fogva ott a rejtély, miért kellett Olenkának

¹¹ A *Könyves Magazin* egy másik listájában, az elmúlt évtized – egymás között nem rangsorolt – legjobb ötven könyvének sorában pedig Oksanen egy másik regénye, a *Tisztogatás* (Puhdistus, 2008; ford. Pap Éva, 2010) kapott helyet. (*Könyves Magazin* 2020b.)

otthagynia előző életét, amelyet az első rész végénél, nagyjából a regény egyharmadánál felvált a kérdés, hogy valóban ő követte-e el azt, ami miatt menekülnie kellett. Míg a Normában a főszereplő nyomoz, és vele együtt persze az olvasó, addig itt mintegy az olvasó nyomoz a főszereplő után. Az, hogy az információkat morzsánként és szelektálva, illetve saját szemszögéből interpretálva adagolja az énelbeszélő, megkérdőjelezi a megbízhatóságát: az olvasónak döntenie kell, mennyiben hisz neki. Ezt a helyzetet maga a narráció is megjeleníti, ugyanis Olenka a szerelméhez intézi elbeszélését, őt igyekszik meggyőzni ártatlanságáról – legalábbis gondolatban.

A hallgatás nemcsak Olenka menekülésének okával kapcsolatban kap szerepet az elbeszélésben, hanem az őt ért traumával való összefüggésben is. A hallgatás itt már nem elhallgatásként, hanem kimondhatatlanságként értelmezendő: az elbeszélő-főszereplő képtelen nevének nevezni a traumát, maga előtt is tagadja azt, ami megtörtént, és amikor elbeszélésében ehhez a ponthoz ér, akkor is csak körülírja, nem pedig megnevezi az eseményt. A kimondhatatlan fájdalom ezzel amellet, hogy a történetből következtetni tudunk rá, nyelvi szinten is megjelenik.

Az ukrán kontextus és a meddőségi ipar témája már a Normában is szerepelt, de ott nagyobb hangsúlyt kapott a női test kizsákmányolásának egy másik iparága, a hajkereskedelem. Itt most azt láthatjuk, hogyan húznak hasznot a petesejt-donációra vállalkozást építők és a gyermekre vágyó meddő párok – legyenek akár jómódú ukránok vagy középosztálybeli nyugat-európaiak – a szegénységből kitörni akaró fiatal nők helyzetéből, és mennyire tárgyiasítják őket. A Tisztogatáshoz és a Normához hasonlóan a női test itt is eszköz a hatalom birtokosainak kezében, saját céljaik megvalósítására használják azt, de eszközként, a vágyott jobb sors biztosítójaként tekint rá maga a tulajdonosa is. A regény ugyanakkor a téma kapcsán megjeleníti a gyermek iránti kétségbeesett vágyat és a sikertelen terhesség okozta húsbavágó fájdalmat is.

A kutyafuttató nemcsak a meddőségi iparra vonatkozó, igen megengedő ukrán szabályozások árnyoldalára vet fényt, hanem arra is, hogyan hálózza be a korrupció és a szervezett bűnözés az 1990-es évek mellett a 2000-es évek ukrán mindennapjait is. A hatalom birtokosai és a kiszolgáltatottak kapcsolatának témája ebben az összefüggésben is megjelenik a regényben. Emellett a háttérben – ám az egyes emberek életét nagyon is befolyásoló módon – ott van az utóbbi évek ukrán valósága is, a 2004-es narancsos forradalom következményeivel és a 2014-ben kirobbant kelet-ukrainai háborúval, a műben a nyugat szemével is láttatott ukrán–orosz ellentéttel.

A főszereplő társadalmi helyzete egyfajta hullámvasútként írható le a gyermekkor tisztas tallinni megélhetéséből kamaszéveinek sznyizsnei szegénységén át a kevésbé részletezett modellpályafutásának látszólag fényes, de valójában annál komorabb időszakán át újból a kelet-ukrainai szűkösségbe, majd onnan a meddőségi iparba való belépésének köszönhető felemelkedésbe, fényűzésbe, és

végül az immár nyugati szegénységbe, amely a kelet-ukrajnai viszonyokhoz képest mégis biztos megélhetést jelent a számára. A kelet-európai és a nyugati életszínvonal közötti különbségre más vonatkozásokban is fényt vet a regény; mint azt a szerző egy másik interjújában elárulta, magát a címet is ebből kiindulva választotta: a kutyafuttatót a jómódú nyugati társadalom szimbólumának tekinti, egy olyan társadaloménak, amelynek módjában áll, hogy a házi kedvencekre is költsön, míg a világ nagy részén, így például Ukrajnában, az emberek nem engedhetik meg maguknak az efféle luxust (Orbán 2020).

Olenka jobb-rosszabb életszakaszain végigvonul a kiszolgáltatottsága, hol a felnőtteknek, hol az országban dúló állapotoknak, vagy éppen – visszatérő módon – a munkaadóinak. Nem csak az imént felsoroltakkal szemben van azonban függő helyzetben, mert a saját hazugságokból szőtt hálója is korlátozza mozgásterét, a túlélésre, boldogulásra való törekvésében pedig cserben hagy másokat, hozzá közel állókat. Hűség és árulás kérdése a barátság, a hasonlókat megélt nők közötti sorsközösség és a munkaadók iránti viszony terén egyaránt felmerül a regényben.

Oksanen alkotása nem pusztán az elmúlt évtizedek Ukrajnájáról tudósít az ottani helyzettel, történésekkel, kultúrával esetleg kevésbé tisztában lévő közönség számára – miközben a magyar olvasónak azért a hazai viszonyok alapján több elem ismerős lehet –, hanem egyben az érzelmeket megmozgató utazást is kínál, mely talán lassan jön lendületbe, ám aztán az utolsó oldalig magával sodor.

Bába Laura

Irodalom

Könyves Magazin 2020: 2020 legjobb könyvei 10–1. Könyves Magazin, 2020. december 11. https://konyvesmagazin.hu/nagy/2020_legjobb_konyvei_10_1.html (2021. február 28.)

Köves Gábor 2020: Sofi Oksanen: A kutyafuttató. Interjú. Margó Irodalmi Fesztivál és Könyvvásár, 2020. október 15. <https://www.facebook.com/watch/?v=397622627900773> (2021. február 28.)

Deczki Sarolta 2020: A halott apa feje. Könyvterasz, 2020. november 12. <https://konyvterasz.hu/a-halott-apa-feje/> (2021. február 28.)

Kertész Judit 2020: Kutyafuttató. Corn & Soda, 2020. december 23. <http://cornandsoda.com/kutyafuttato/> (2021. február 28.)

Gyürky Katalin 2021: Utolér a múlt (Sofi Oksanen: A kutyafuttató). 1749, 2021. február 9. <https://1749.hu/fuggo/kritika/utoler-a-mult-sofi-oksanen-a-kutyafuttato.html> (2021. február 28.)

Oksanen, Sofi 2010: Tisztogatás. Ford. Pap Éva. Budapest: Scolar.

Oksanen, Sofi 2019: Koirapuisto. Helsinki: LIKE.

Oksanen, Sofi 2020: A kutyafuttató. Ford. Bába Laura. Budapest: Scolar.

Orbán Krisztina 2020: Aki a dizájnér bébikről írt. Interjú Sofi Oksanen írónővel.

KULTer.hu, 2020. november 12. <https://www.kulter.hu/2020/11/aki-a-dizajner-bebikrol-irt/> (2021. február 28.)

*

Oroszország a tudományos és kulturális dialógusban

Tudományos eseménysorozat Izsevszkben

A tavalyi év végén az izsevszki Udmurt Állami Egyetem egy tudományos eseménysorozatnak adott otthont. Az Oroszország a tudományos és kulturális párbeszédben elnevezésű nemzetközi projektben, melynek fő támogatója az orosz Oktatási Minisztérium volt, részt vettek az egyetem külföldi partnerintézményei és így a hazai finnugrisztika néhány képviselője is. Az események online és személyes helyszíni jelenlét mellett is zajlottak. Ebben az ismertetőben a projekt három nagy összetevője közül kettőről írok, a Nemzetközi Tudományos Fórumról és a Nemzetközi Oktatási Szalonról, mert ezek kapcsolódnak a finnugrisztikához. (A harmadik középpontjában az orosz mint idegen nyelv oktatásának kérdései álltak.)

A Nemzetközi Tudományos Fórum keretein belül 2020. december 3-án a permi nyelvek dialektusai és története a más nyelvekkel való kölcsönös egymásra hatás tükrében címmel tartottak szimpóziumot, melyen más intézmények képviselői mellett köszöntőt mondott Hamar Imre, az ELTE nemzetközi ügyekért felelős rektorhelyettese is.

Salánki Zsuzsa, az ELTE Finnugor Tanszékének munkatársa előadásában az Urál- és Volga-Káma-vidéken zajló régészeti kutatásokra irányította a figyelmet, melyek legújabb eredményei felbreszthetik az igényt újabb történeti összehasonlító nyelvészeti vizsgálatokra, mindenekelőtt a permi és magyar, permi és Volga-vidéki nyelvek kapcsolatának, egymásra hatásának vizsgálatára, valamint a két- és többnyelvűség történeti szemléletű megközelítésére.

Jelena Vegyernyikova, az ELTE Finnugor Tanszékének mari lektora a vidéki mari családok nyelvválasztási szokásairól beszélt. Az elmúlt közel tíz évben 104

kamasz- (13–17 éves) és felnőttkorú (18–70 éves) beszélő megkérdezésével kérdőíves adatgyűjtést végzett, és 8 interjút rögzített a témában. A vizsgált családok között vegyesen voltak egymás között csak mariul, csak oroszul, valamint mari és orosz nyelven is beszélők. A tapasztalatok azt mutatják, hogy a mari nyelv használatának gyakorisága a családon belül az életkorral csökken, míg a gyerekek és a nagyszülők között viszonylag magas a mari nyelvű beszéd aránya, addig a testvérek egymás között magasabb százalékban beszélnek oroszul. Az adatközlők elmondása szerint ebben szerepet játszik mari nyelvtudásuk bizonytalansága, használati körének korlátozottsága és a nyelvjárási különbségek is.

Kozmács István, a nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem tanára az udmurt nyelv és kultúra kutatástörténetével foglalkozott. Felhívta a hallgatóság figyelmét Munkácsi Bernát naplójára. Meglátása szerint szükségszerű annak alaposabb tanulmányozása, mivel az udmurtok között tett gyűjtőtú leírása számos olyan élőszóbeli fordulatot, életmódra, utazási szokásokra vonatkozó információt tartalmaz, melyek ismerete elősegítheti a jelenkori kutatások során felmerülő kérdések megválaszolását, jelenségek megértését, ezért fontosnak tartja, hogy mind Munkácsi naplója, mind levelezése elérhető legyen udmurt és orosz nyelven is.

Ugyancsak a Nemzetközi Tudományos Fórumot gazdagította A 21. század fiatalsága és tudománya elnevezésű szeminárium, ahol az uráli nyelvekkel foglalkozók fiatalabb korosztálya ismertette kutatási témáit, eredményeit. A résztvevőket Hegyi Anita, a Moszkvai Magyar Kulturális Intézet igazgatója, és Bereczki András, az ELTE Finnugor Tanszékének vezetője is köszöntötte.

Szabó Ditta, az ELTE doktorandusza folyamatban lévő kutatásának egy szegmensét ismertette a hallgatósággal. Ennek témája az evidencialitás mint nyelvi funkció megjelenése az udmurt nyelvben. Az előadó véleménye szerint a kérdés további vizsgálatokat és az eddigi megállapítások újragondolását igényli, egyfelől azért, mert a jelenkori nyelvhasználati szokások már eltérést mutatnak a szakirodalmi hagyományoktól, másfelől mert az evidencialitás funkciójának eredete az udmurt nyelvben nem egyértelműen tisztázott. Előadása zárásában megjegyezte, hogy más, evidencialitást ismerő nyelvekben végzett történeti-típológiai vizsgálatok feltehetően előremozdítanák a permi nyelvek hasonló témájú kutatásait is, esetleg fejlődési sémák megrajzolására is lehetőség nyílna.

Kubitsch Rebeka, a Szegedi Tudományegyetem doktorandusza az udmurt létige múlt idejű alakjai modális használatának szentelte előadását. Meglátásait korpuszadatokra, kérdőíves gyűjtés és interjú útján gyűjtött adatokra alapozta. Összefoglalta a létige múlt idejű *вал* és *валэм* alakjainak használatában, adatközlők általi interpretálásában megfigyelhető különbségeket, megállapította, hogy mind a *вал*, mind a *валэм* létigealakok, illetve véleménye szerint modális funkcióban inkább partikulák használatának célja a felszólító és optatív mód

esetén a modális erősség csökkentése, direktívák esetén az említett partikulák használata az illokúciós erő mérséklésével is járhat.

Németh Zoltán szintén a Szegedi Tudományegyetem doktorandusza. Prezentációját az udmurt udvariassági formulák kutatástörténetéről tartotta, melynek részeként ismertette saját vizsgálatát is. Az udvariasság kifejezési formáinak tanulmányozásához kérdőíves gyűjtést végzett udmurt anyanyelvű, udmurt alapszakos hallgatók körében. Az adatközlőknek különböző kommunikációs szituációkba kellett belehelyezkedniük és leírniuk, hogy az adott helyzetben hogyan fejeznék ki magukat. Az előadó a témát korábban egy Kubitsch Rebekával közösen tartott előadásban is körüljárta. Akkor az udmurt létige múlt idejű alakjainak használatát vizsgálták udvariasság kifejezése esetén. A kutatás következő lépését előkészítendő már zajlik a kérdőíves gyűjtés második etapja.

Habár az Udmurt Állami Egyetem által Magyarországra is eljuttatott hivatalos sajtóközlemény¹² csak a Nemzetközi Tudományos Fórumról számolt be, fontosnak tartom összefoglalni a Nemzetközi Oktatási Szalon eseményeit is, melyek 2020. december 7–9. között zajlottak.

A finnugor nyelvek oktatása Oroszországban és külföldön elnevezésű szemináriumot a szervezők az udmurt nyelv külföldi tanításának, tanulásának szentelték. Tomi Koivunen, az Udmurt Állami Egyetem finn lektora udmurt nyelvű videóüzenetében a finnországi udmurtoktatás múltjáról és jelenéről számolt be. Kifejtette véleményét a többségi nyelvek térhódításával és az angol nyelv világnyelvvé válásának különböző következményeivel kapcsolatban. Kiemelte, hogy a kutatások jelen állása szerint a két- vagy többnyelvűség előnyére válik a beszélőknek.

A magyarországi egyetemek képviselőiben Sziráki Zsófia a hazai udmurt-oktatás jelenlegi helyzetéről beszélt, megismertette a közönséget az ELTE-n és az SZTE-n folyó udmurt témájú hallgatói és doktoranduszi kutatásokkal, beszámolt néhány olyan, az udmurt nyelvhez, kultúrához kapcsolódó eseményről, melyeknek évről évre otthont adnak ezek az intézmények.

A szeminárium harmadik programpontja Jekatyerina Szuncova, a Szegedi Tudományegyetem udmurt lektorának online udmurt nyelvórája volt, melyet szegedi egyetemi hallgatóknak tartott, a konferencia résztvevői pedig megfigyelőként csatlakozhattak a foglalkozáshoz.

A Jelenkori finnugrisztikai kutatások címet viselő panelbeszélgetéssel a szervezők célja a résztvevők folyamatban lévő kutatásaival, projektjeivel kapcsolatos tapasztalatcseréjének elősegítése volt, emellett az uralisztika területén felmerülő elméleti és gyakorlati kérdések közös megvitatása.

¹² <https://www.nyest.hu/renhirek/orszorszag-a-tudomanyos-es-kulturalis-dialogusban-nemzetkozi-tudomanyos-forum>

Sipőcz Katalin, a Szegedi Tudományegyetem Finnugor Nyelvtudományi Tanszékének vezetője etnoszintaxis az uralisztikában témában tartott előadást. A nézők történeti áttekintést kaphattak az etnolingvisztika jelenlétéről az uralisztikában, majd az etnolingvisztika ágaként mintegy 40 éve számon tartott etnoszintaxis témakörébe tartozó jelenségekkel ismerkedhettek. Mint az előadó elmondta, jelenleg folyó kutatásukban a hagyományos nyelvészeti megközelítések mellett új aspektusokat, pl. a kultúra, a környezet szintaxisra gyakorolt befolyását is igyekeznek figyelembe venni. Kiemelt példája volt az evidencialitás kérdése különböző nyelvekben.

Tóth Szilárd, a Tartui Egyetem Narvai Kollégiumának munkatársa az orosz–észti és a szlovák–magyar határmenti települések nyelvi tájképéről tartotta előadását. Bevezetésében kiemelt néhány, a finnugor nyelvekhez fűződő hasonló kutatást. Az előadó 2014 óta foglalkozik a nyelvi tájkép témájával, Narvában a vezetésével már szakdolgozatok is születtek. A prezentáció számos fényképet tartalmazott az észtországi Narva és a szlovákiai Komarno települések utcai tábláiról, feliratairól, melyek alapján a nézők maguk is kialakíthatták véleményüket a kétnyelvűség jelenlétének milyenségéről az adott településeken. Összefoglalásképp az előadó megfogalmazta, hogy míg a szlovákiai, romániai kétnyelvű településeken ún. táblaháború zajlik, Észtországban ez a jelenség nem figyelhető meg.

Vancso Ildikó, a nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem tanára a határon túli magyar nyelvváltozatokról tartott előadást. Megismertette a közönséget a Kárpát-medencében élő magyar nyelvű beszélők közösség történelmével, kitért a különböző szomszédos országokban fennálló, nyelvhasználatot befolyásoló körülményekre, jellemezte a különböző országokban élő kétnyelvű beszélők közösségek magyar nyelvhasználatát. Mindezek mellett az előadó röviden ismertetett egy a '90-es években indult, a magyar nyelv határtalanítását célzó projektet, melynek kiemelt célja, hogy az újonnan megjelenő magyar nyelvű szótárak ne csak magyarországi magyar szavakat tartalmazzanak. 2007 óta elérhető a Termini Online Adatbázis¹³, melyben igyekeznek összegyűjteni a Kárpát-medencében, Magyarország határain túli beszélők közösségben használt idegen eredetű szavakat.

Selmecey Soma, az Udmurt Állami Egyetem magyar lektora prezentációjának középpontjában a különböző nyelvi/nyelvészeti szoftverek álltak. A hallgatók az előadás során átfogó képet kaptak ezek használati lehetőségeiről. Az előadó kiemelte, hogy bár a különböző informatikai projektek kezdeményezői gyakorta maguk a nyelvészek, azonban uráli nyelvek esetében is láthatunk olyan példákat, melyek a beszélők közösség kezdeményezésére születtek. A prezentáció részletes ismertetőt tartalmazott az ELAN szoftverről, mellyel audió- és videóanyagok

annotálása végezhető, valamint a FLEx szoftverről, mely nyelvi adatbázisok építéséhez használható. Az előadó kitért arra is, hogy az említett két programban létrehozott anyagok hogyan használhatók a továbbiakban egyebek között nyelvtanulást segítő alkalmazásokban.

A Nemzetközi Oktatási Szalon tartalmazott még egy olyan eseményt, melyben magyar előadó is szerepelt. Az Oktatási programok a finnugrisztikában címet viselő előadássorozat szintén a résztvevők tapasztalatcseréjét tűzte ki célul.

Várnai Zsuzsanna, a Nyelvtudományi Intézet munkatársa kollégájával, Oszkó Beatrixszel közösen készített előadásában a magyarországi finnugrisztikai műhelyeket mutatta be. Beszámolt a finnugrisztika oktatásában napjainkban megfigyelhető, a kétezres évek elején tapasztaltakkal ellentétes, kedvezőtlen tendenciákról, hogyan szűntek meg a pécsi, piliscsabai, szombathelyi tanszékek, hogyan csökkent a Debreceni Egyetem Finnugor Nyelvtudományi Tanszékének képzési kínálata. A továbbiakban az előadó ismertette a budapesti, debreceni és szegedi finnugor tanszékek képzéseit, az oktatott uráli nyelveket, és nem kerülte el a jelentkezők alacsony számának problematikáját sem.

Az Oroszország a tudományos és kulturális párbeszédben elnevezésű nemzetközi projekt a fent összefoglaltakon kívül még számos érdekes és értékes előadást, beszámolót tartalmazott, melyeket hamarosan hagyományos, papíralapú kiadvány formájában is olvashatunk. Az összes prezentációról készült videófelvétel, melyek megtekinthetők a <https://dialog2020.hu/ru> és <https://dialog2020.fi/ru> oldalakon.

Sziráki Zsófia

✱

¹³ <http://termini.nytud.hu/>

Finnugor Szeminárium

Ha január, akkor Finnugor Szeminárium. Nem volt ez másképpen az idén, 2021. januárjában sem: 33. alkalommal gyűltek össze a magyarországi – vagy valamilyen módon a magyarországi finnugrisztikához, de legalábbis finnugor nyelvekhez, kultúrákhoz kötődő – oktatók, kutatók a szokásos évkezdő találkozójukra.

Soros házigazdaként az ELTE Finnugor tanszéke fogadta a résztvevőket, a Trefort kert helyett ezúttal az online térben, az MS Teams felületén. Virtuálisan kivitelezett eszmecserére a szemináriumok történetében először került sor, de az elmúlt évben a túlnyomó többség már beletanult a pandémia-konferenciázásba. A helyzethez viszonyulhatunk technofób vagy technofil, de árnyaltabb módon is: hiányolhatjuk a közvetlen, személyes találkozót, a kötetlen beszélgetéseket a kávészünetekben és este, a fehér asztal mellett. Mégis, legalább nem maradt el a szeminárium, legalább láttuk egymást, még ha csak néhány centiméteres képkockákon is. Ezúttal részt vehettek mindazok, akiknek nem lett volna módjuk Budapestre utazni. A szokásos másfél nap helyett ezúttal egy napra korlátozódott a szakmai összejövetel, amelyre mintegy 50-60 fő csatlakozott be hosszabb-rövidebb időre.

Bereczki András bevezetőként mondott üdvözlő szavai után Honti László laudációja következett: Csepregi Mártát köszöntötte december 23-án betöltött 70. születésnapja alkalmából. A laudáció méltatta az ünnepeelt hivatásában elért eredményeit és szerény, kedves személyiségét, mindig segítőkész, emberséges viszonyulását a körülötte lévőkhez. A jelenlévő szakmai közösség szintén tolmácsolta jókívánásait, remélve, hogy az onlajn köszöntést a közeli jövőben jelenléti ünneplés teheti teljessé.

Ezt követően a tanácskozás délelőtti részében az egyes finnugrisztikai oktató-és kutatóhelyek hagyományos – a távolléti oktatás legfőbb tapasztalatait tartalmazó – éves összefoglalói kerültek sorra, kiegészítve egyes projektekről, kutatásokról, kiadványokról, konferenciákról és egyéb eseményekről szóló híradásokkal. A délutáni beszélgetés elsősorban a finnugrisztika oktatásának távlatairól szólt, de természetesen itt is szóba kerültek a kutatással kapcsolatos legidősebb kérdések is.

Jelenleg három egyetemen működik finnugor tanszék és ugyanezen három egyetemen van lehetőségük a hallgatóknak a finnugor nyelvek, nyelvészet és kultúra specializációként, majd MA-szinten való tanulására. A szakos/szakirányos hallgatói létszám csökkenése, miként a felsőoktatásban és a bölcsészettudományban is, általánosan jellemző folyamat. Mégis, szabadon választható tárgyként népszerűek a nyelvi és egyéb kurzusok is, az érdeklődő hallgatók egykét finnugrisztikai témájú kurzust látogatnak egyéb tanulmányaik során. Mindenki szót ejtett a járványügyi korlátozások következtében beállt változásokról.

Az oktatásban távolléti, hibrid és jelenléti oktatás variációi működnek, többnyire hasonló módszertani megoldásokat bevezetve. Bár az oktatási módszerek és platformok jelentősen fejlődtek az eltelt idő alatt, mégis, a jól kidolgozott távoktatáshoz sokkal több kellene.

Maticsák Sándor, a Debreceni Egyetem Finnugor Nyelvtudományi Tanszékének vezetője beszámolójában érintette a tanárképzéssel kapcsolatosan várható változtatásokat is, amelyek a szakmai ismeretek további csökkenését hozhatják magukkal. Elmondta, hogy megjelent a Folia Uralica Debreceniensia újabb, 27. kötete. (<http://finnugor.arts.unideb.hu/fud/fud27/fud27.pdf>).

A Szegedi Tudományegyetem Finnugor Tanszékének helyzetéről Sipőcz Katalin tanszékvezető számolt be. A tanszék aktivitása nem eredménytelen, mivel jelenleg mintegy 70 fő tanul finnül, illetve 10 fő kezdte meg finnugor specializáción a tanulmányait.

Sipos Mária, a Nyelvtudományi Intézet Finnugor és Nyelvtörténeti Osztályának vezetője arról beszélt, hogy folyik a Gerstner Károly vezette Új Magyar Etimológiai Szótár és az Uralonet elektronikus összekapcsolása. Ennek során Mus Nikolett elkészíti az Uralonet német nyelvű kommentárjainak magyar fordítását.

Vígh-Szabó Melinda, a veszprémi Pannon Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének oktatója elmondta, hogy a magyar szakos képzés keretén belül mód van megismerkedni az észti nyelvvel is, egyéb uralisztikai kurzusok mellett. A Pannon Egyetem rendezte a 28. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Kongresszust, amelyen, ha lesz elegendő jelentkező, finnugor szekció is működni fog (<https://mftk.uni-pannon.hu/manye-28-kongresszus>).

Külföldi kollégák is részt vettek a tanácskozáson. Sampsa Holopainen a finn nyelv legrégebbi szókészletét feldolgozó online etimológiai szótár projektjét mutatta be, a szótár munkatársaként. A honlap lehetőséget nyújt az érdeklődő kutatók számára, hogy regisztrációt követően megjegyzéseket fűzzenek a készülő szócikkekhez <https://blogs.helsinki.fi/etymologinenverkkosanakirja/>

Natalia Kondratieva és Dmitrij Efmov, az izsevszki Udmurt Állami Egyetem Udmurt Filológia, Finnugrisztika és Újságíró Intézetének munkatársai az oroszországi finnugrisztika helyzetét vázolták röviden. A finnugrisztika, és általában a humán tudományok helyzete aggodalomra ad okot, hasonlóan a magyarországi helyzethez. Az oroszországi finnugor témájú kutatások jelenleg antropocentrikus irányultságúak, az ember, valamint az emberi tevékenység számára fontos kutatások jelentősége megnőtt. Ennek megfelelően a finnugor nyelvek jogi státusa, a finnugor népek társadalmi, politikai, gazdaságföldrajzi helyzete áll az érdeklődés előterében. A hagyományos leíró és történeti nyelvészeti kutatási területek mellett innovatívabb témák a szociolingvisztika és az ontolingvisztika. A tágabb értelemben tekintett finnugrisztikára pedig az jellemző, hogy új módszertant alkalmaznak, új értelmezési kereteket hoznak

létre, interdiszciplináris kutatásokat folytatnak. Lassan halad az egyes finnugor nyelvek nemzeti szövegtörzseinek létrehozása. Nem elegendő az alkalmazott nyelvészeti tevékenység sem (tankönyvek stb.). A tudományos utánpótlás biztosításához szükség lenne jól működő tudományos iskolákra, műhelyekre, ezek fenntartása azonban nehézségekbe ütközik a kutatási profilokba illeszkedő, nemzetközileg jegyzett folyóiratok hiánya, a meglévőkben való publikálás nehézségei miatt.

Schön Zsófia a müncheni Ludwig-Maximilians-Universität Finnugor tanszékének munkatársa reménytelileg hírt osztott meg a hallgatóssággal, amely szerint a tanszék megszüntetésének a közelmúltban felmerült veszélye elhárult.

Klima László a PPKÉ Régészettudományi Intézetének munkatársa beszámolt az újabb őstörténeti, régészeti kutatásokról. Ezek egyik célja, hogy újra értelmezzék a permi–ősmagyar és ősmagyar–finnugor érintkezéseket, különös tekintettel a kronológiára.

Ruttkay-Miklós Eszter, a zirci Reguly Antal Múzeum és Népművészeti Alkotóház igazgatója a múzeum készülő új állandó kiállításának felújítási munkálatairól beszélt. Lényegében ez lesz az egyetlen finnugrisztikai jellegű, ismeretterjesztő – oktatási feladatokat ellátó magyarországi intézmény. Az új állandó kiállításon valamennyi uráli nyelvből lesz hangzó anyag. Megjelenik a Reguly-hagyaték közzétételére elnyert pályázat eredményének egy része és a Madártávlatból c. oktatási segédanyag továbbfejlesztett változata is. A múzeumnak finnugrista munkatársa nincs. Szívesen fogadnak minden együttműködést, teret adnak bármely, finnugor tematikával kapcsolatos alkalmi kiállításnak, eseménynek. Szívesen fogadnak a múzeumi boltba néhány példányt frissen megjelenő könyvekből is. A kiállítás legkésőbb a július 9–11. között megrendezendő Reguly fesztiválon nyílna meg. Végül Ruttkay Eszter felajánlotta, hogy szívesen fogadná a következő finnugor szeminárium résztvevőit a megújult múzeumban.

Gugán Katalin, a Nyelvtudományi Közlemények főszerkesztője jelentette be, hogy a folyóirat új száma elérhető a Nyelvtudományi Intézet honlapján (<http://www.nytud.hu/nyk/>). Jelenleg a 2021. évi kötetbe várnak írásokat, amelyeket lektoráltatás, elfogadás után azonnal megjelentetnek a folyóirat honlapján. A nyomtatott kötetbe a 2021. június 30-ig beérkező kéziratok kerülhetnek be.

A délelőtti program zárásaként Bereczki András, a budapesti Finnugor Tanszék helyzetéről, tevékenységéről beszélt. Jelenleg a tanszék állománya 6 oktató, 3 lektor, 1 könyvtáros. Új finnugor lektorunk van ettől az évtől, Elena Vederņikova mari lektor személyében. Ő Budapestről, a finn és észti lektor hazájából tartja óráit. A cél a tanszéki működőképesség fenntartása, ami megoldhatatlan lenne a hivatalosan nem aktív kollégák nélkül. Ők továbbra is tanácsaikkal, oktatómunkával, PhD-képzésben, kutatásban való részvételükkel segítik munkánkat, szolgálják önzetlenül a finnugrisztikát.

A BA-programok átalakítása tavaly lezárult, elkezdődött a gondolkodás az MA-ról. Új PhD-hallgatók nincsenek, az abszolutóriumot szerzettek közül több év óta nem jutnak el a védésig. Kevés a specializációinkat választó hallgató, a tömegoktatás a magyar szakosok egyetlen kötelező kurzusára korlátozódik. Mégis, az utóbbi 1-2 évben megnőtt az érdeklődés a finnugor specializáció/szakirány iránt. A tanszék jövőre jubileumot ünnepel, fennállásának 150. évfordulóját, amelyre kiadványt, konferenciát tervezünk. Ebben az évben az ELTE hagyományos Egyetemi Anyanyelvi Napok rendezvénysorozatának a tanszék a szervezője, ezt az alkalmat felhasználva törekszünk a finnugrisztika megismertetésére a hallgatók körében.

Havas Ferenc egy tavaly megjelent kiadványára hívta fel a figyelmet. A Tinta Kiadó megjelentette a Nyelvtipológia klasszikusai c. szöveggyűjtemény modernizált változatát (<https://www.tinta.hu/A-nyelvtipologia-klasszikusai>), amely érintőlegesen finnugor kérdésekkel is foglalkozik, mivel a nyelvtipológiai kutatás ezen nyelveket is érintette.

Farkas Judit a Pécsi Tudományegyetem Nyelvtudományi tanszékének munkatársa ismertette a pécsi finnugrisztika helyzetét. A valahai finnugor tanszék illetve szeminárium betagozódott nagyobb struktúrákba. A finn nyelv tanulható, szabadon választottként. Oktatnak finnugrisztikát, időnként kisebb rokon nyelveket, kultúrákat. Sappasheva Anastasia, az ELTE PhD-hallgatója jelenleg a finnugor lektor.

Sirató Ildikó az OSZK-ból jelentkezett be. Elmondta, hogy a külön gyűjtemények helyzete nem jó, a finnugor gyűjtemény sincs már külön kezelve. Az önkéntesen küldött kötelepéldányokat az általános törzsgyűjteményi katalógusból lehet elérni, ami a tudományterület szakmai szempontjából nem megfelelő. Megfelelő platformok hiányában a visszamenőleges digitalizálás nem folytatódik. Egyelőre nem ismert az sem, ingyenes szolgáltatásként fog-e majd működni. Szűkebb szakterülete, – a finnugor nyelvű színháztudomány – a pandémia miatt gyakorlatilag szünetel, elhalasztott fesztiválokról és nézők nélküli, sztrímelt előadásokról tud említést tenni.

Kerezi Ágnes néprajzkutató a Néprajzi Múzeumról számolt be. A finnugor anyagot jelenleg Mácsai Boglárka gondozza. A múzeum költözése zajlik: az archívum és a könyvtár egy konténer-raktárbázisba költözött, a tárgyi gyűjtemény egy része ideiglenesen egyéb helyre került. Az új épület 2023-ig készül el. A készülő állandó kiállítás egyik témája a finnugor népeket érinti. Reguly Antal és gyűjtése is megjelenik majd a kiállítás anyagában, valamint a tárgytörténeti részben is lesz hanti tárgy.

Szabó Ditta, az ELTE PhD-hallgatója egy hamarosan megjelenő tanulmánykötetet ajánlott a jelenlévők figyelmébe, amely a 2019-ben Anne Vainikkala emlékére rendezett konferencia előadásait tartalmazza (btk.kre.hu/index.php/1240-in-memoriam-of-dr-anne-vainikka-konferencia.html).

Az oktatás, a finnugrisztika/uralisztika mint szakterület jövőjére fókuszáló közös gondolkodás a jelenlegi helyzetképen túl arra kereste a választ, hogy miféle változások lennének szükségesek. Bár pontos választ nyilvánvalóan nem sikerült megfogalmazni, a további eszmecsere szükségességében konszenzus alakult ki¹⁴.

Felvetődött, hogy ha motivált nyelvtanítók dolgoznának az iskolában, talán hatékonyabb lehetne az iskolai nyelvtanoktatás, és ennek következtében az általános nyelvtani műveltség, továbbá növekedhetne a nyelvészet iránt érdeklődő hallgatók száma. Meggondolandó, hogy szét lehetne-e választani a tanárképzésben a nyelvtan- és az irodalomtanárok képzését. Bakró Nagy Marianne felhívta a figyelmet az MTA I. osztályának állásfoglalására a NAT magyar nyelvre vonatkozó bírálatáról <https://mta.hu/i-osztaly/osztaly-allasfoglalas-a-nemzeti-alaptanterves-kerettantervei-magyar-nyelvre-vonatkozó-reszeirol-110527> Elmondta azt is, hogy véleménye szerint ennek semmi foganatja nem lesz és feltette a kérdést, vajon a középiskolákban lenne-e fogadókészség kizárólag nyelvtan-tanárokra.

A hozzászólók azt fogalmazták meg, hogy bár szakmailag helyesnek tűnik a szétválasztás, a diákok többsége – a jelenlegi nyelvtanítás tartalma miatt – nem nyelvészeti érdeklődésű, a képzés tehát aligha számíthatna elegendő jelentkezésre. Farkas Judit megállapítása szerint azonban a hallgatók jó része az egyetemi stúdiumok során nyelvészeti érdeklődésűvé válik. Megjegyezte azt is, hogy sok jó tananyag van, amelyek a nyelvtanoktatásban hasznosíthatók lettek volna, azonban nem kerültek be a közoktatásba, most pedig ez már nem is lehetséges. Ha értelmes tananyag lenne, fel lehetne kelteni a diákok érdeklődését. A mostani nyelvtanítás problémái miatt nem lennének nyelvtan-tanárnak jelentkezők.

Samps Holopainen elmondta a finnországi felsőoktatási helyzetről, hogy a bölcsészek külön szakként választhatják a nyelvtant és az irodalmat, a tanárszakosoknak viszont mindkettőt el kell végezniük. A finnugrisztikát illetően jelenleg nincs önálló finnugor tanszék és szak, hanem nagyobb egységekbe tagolódtak be. Így most ez a tudományterület talán kevésbé észrevehető a diákok számára. Finnországban távoktatás van tavasz óta, erről megoszlanak a vélemények.

Antal Gergely PhD-hallgató ismertette az ELTE Finnugor Tanszékén kidolgozott új, idén induló BA tantervet. A fő változtatást az jelenti, hogy valamennyi specializációt (finn, észt, finnugor) el lehet végezni két év alatt. Ez jó lehet azoknak a hallgatóknak, akik nem akarnak túlfutni, de különféle okokból nem választottak specializációt az első évben. Három modulba került a

¹⁴ Kubinyi Kata általános társadalmi kontextust felvázoló bevezetője technikai problémák miatt lényegében nem volt hallható.

tananyag, amelyben egyes alapismereteket nyújtó kurzusok közössé váltak (<https://btk.elte.hu/ba/alapszakok>).

Janurik Boglárka, a Hamburgi Egyetem Finnugrisztika/Uralisztika tanszékének oktatója hamburgi tapasztalatait osztotta meg. Hallgatóik számára többnyire a két nagy finnugor nyelv, a finn és a magyar elsajátítása a legfontosabb, habár vannak nyelvészeti érdeklődésű hallgatók is. Ők általános nyelvészetet tanulva ismerkednek meg a finnugrisztikával és többen szakot is váltanak. Az intézmény fő profilja a kisebb nyelvek, nyelvi kisebbségek kutatása és a dokumentációs nyelvészet. A tanulható kisebb nyelvek általában a nganaszan, szölkup, udmurt, időnként erza, az Erasmus program keretében a mari. A hallgatók a kisebb nyelveket egy-egy félévig tanulják, így mindössze a nyelvek szerkezetével ismerkednek meg. MA-hallgató kevés van.

Tiina Rүүtmaa a Tallinni Egyetem oktatója elmondta, hogy náluk mindössze finn nyelvet illetve finn tanárnak lehet tanulni és erre alapozva észt – finn kontrasztív nyelvészetet.

F. Gulyás Nikolett néhány jó gyakorlatot emelt ki a tudományterület népszerűsítésében. Fontos a digitális elérés, a tanszékek aktív FB-oldala. Az ELTE MNYFI intézetének tucatnyi diákműhelyének egyike a Finnugrisztikai Diákműhely. A folytatódó távolléti oktatás alatt talán érdemes lenne a többi egyetemi oktatóhely hasonló, nem formális keretek között működő műhelyeivel közös workshopot rendezni. Ugyancsak jó gyakorlatként tartható számon a rendhagyó magyarórák projekt, amelyben mintegy 150 tanórát tartottak. <http://elteonline.hu/tudomany/2019/05/29/informalnak-illusztrálnak-inspirálnak/>

Hasonlóan jó gyakorlatként említhető a finnugor tanszék Veszélyeztetett finnugor nyelvek c. kurzusa, amely a témát több előadó eltérő megközelítésével dolgozta fel. Lehetne több kutatóhely vagy oktatóhely bevonásával közös multidiszciplináris kurzusokat megvalósítani.

Sipőcz Katalin szintén hasznosnak tartana egy oktatóhelyek közötti együttműködést, akár a kis létszámú kurzusok szintjén. Ehhez a tanszékek kurzuskínálatát kell összevetni elsőként.

Anne Tamm a KRE oktatója (Oxfordból bejelentkezve) szintén egy jó gyakorlatot osztott meg. Bevezető nyelvtudományi kurzusán a hallgatók jegyet tudnak emelni/javítani, ha elvégeznek egy megadott, észt nyelvi internetes kurzust (esetleg fizetést).

Szeverényi Sándor a Szegedi Egyetemen megjelenő Studia Uralo-Altaica folyóirat következő számára hívta fel a figyelmet (<https://ojs.bibl.u-szeged.hu/index.php/stualtaica>), illetve a Magyar Tudomány januári számára, amelyben megjelentek a Reguly 200, vagyis Reguly Antal születésének 200. évfordulója alkalmából rendezett konferencia előadásai (<https://mersz.hu/magyar-tudomany-202101>). Végül azt is tudatta, hogy a 2019-ben elmaradt Sajnovics-ülésre az idei év második felében valamilyen formában sor fog kerülni.

Asztalos Erika a Nyelvtudományi Intézet Elméleti Nyelvészeti osztályán folyó, uráli nyelvekkel foglalkozó kutatásokat foglalta össze. Mindhárom projekt udmurt, nyenyec és nganaszán nyelvvel foglalkozik, egy projekt pedig a hantit is bevonta vizsgálódásaiba. A nyelvválasztás oka nyilván a résztvevők nyelvismere, azonban történeti nyelvészeti szempontból szerencsés, hogy a magyarhoz képest mindhárom lehetséges rokonsági fokon álló nyelv közül legalább egy bekerült a vizsgálatba. Az elméleti nyelvészek a magyar Nyelvtörténeti és Finnugor Osztály munkatársaival dolgoznak együtt. A három téma: 1. szintaktikai (névszói szerkezetek vizsgálata), 2. szintaxiselméleti kutatások nyelvcserhelyzetben lévő kétnyelvű finnugor nyelvi közösségekben 3. prozódiai hatás a szórendre.

Csepregi Márta is tagja az egyik kutatócsoportnak, jelenleg online hanti kurzust tart a munkatársaknak, így vele egyeztetve esetleg egyéb érdeklődők is becsatlakozhatnak.

Végül Asztalos Erika is egy folyóiratot ajánlott megtekintésre. Ez a PPKE kiadásában megjelenő Finno-Ugric Languages and Linguistics (full.btk.ppke.hu/index.php/FULL). A folyóirat jelenleg online formában létezik, azonban a tervek szerint papír alapú lesz, nevet is vált. Formális nyelvészeti és tipológiai tanulmányokat várnak bele az uráli nyelvek köréből.

A számos információ és hozzászólás elhangzása után Bereczki András mondott zárszót a rendező tanszék nevében. Kiemelte, hogy a tanácskozás megszervezésénél fontos kiindulópont volt, hogy a rendkívüli körülményekre tekintettel ne legyenek hosszú előadások. Egymás meghallgatása, az eszmecsere volt a cél, hogy megosszunk minél több információt, felvessünk problémákat, keressünk bizonyos megoldási lehetőségeket, gondolkodjunk, hogyan lehetne javítani a körülményeken. Reméljük, ez a gondolkodás folytatódik az elkövetkező hetekben, hónapokban arra vonatkozóan is, hogy mi az, amit felhasználhatunk a jövőben is a távolléti oktatásból. Jövőre pedig remélhetőleg a hagyományos formában kerül sor a szemináriumra. Kisebbségi tanácskozást követően Szeged átadta Zircnek a rendezés jogát, tehát jövőre Zircen, majd utána Szegeden találkozunk.

Végezetül Bereczki András azt a kívánságot fogalmazta meg, hogy mindenki őrizze meg egészségét, és köszöntsenek be szebb napok a finnugrisztikában.

Antal Gergely – Salánki Zsuzsa

✱

A VIII. Finnugor Világkongresszus¹⁵ előkészületeiről

A kongresszus folyamatosan frissülő honlapja: <https://tartu2021fu.ee/>.

Amikor egy évvel ezelőtt a 2020. júniusára tervezett kongresszus szervezése a célegyenesbe fordult, a pandémia következtében minden megváltozott. Karanténba került a világ, lezárták a határokat, a kongresszust¹⁶ is törölni kellett, de egyúttal megkezdődött az újratervezés is. A VIII. Finnugor Világkongresszus időpontjának új dátuma 2021. június 16–18. (szerda – péntek). Mottója / fő témája a „Kulturális környezet – identitás és nyelv”¹⁷

A kongresszusi részvételről

A kongresszusi részvétel alapelvei változatlanok: a hivatalos delegációk tagjait (küldötteket és megfigyelőket) az egyes népek saját szervezetei választják. A kongresszuson összesen 215 küldött vehet részt, a megfigyelők száma elvileg korlátlan lehet¹⁸. Az ún. „nagy” népek (50 000 fős lélekszám fölött, tehát a magyarok, finnek, észtek, karélok, komik, komi-permjákok, marik, mordvinok, udmurtok, számik) maximum 15 résztvevőt delegálhatnak. Az ennél kisebb népek (vepszék, vótok, izsórok, ingermanlandi finnek, kvének, lívek, szetuk, nganaszánok, nyenyecék, szelkupok, hantik, vogulok, enyecék) maximum 5 főt. A kongresszusra négy állam elnöke kapott meghívást: Finnország, Oroszország, Magyarország és Észtország elnöke.

A kongresszusra egyénileg is jelentkezhet bárki, megfigyelői státusba. Regisztrálni a kongresszus honlapján lehet: <https://tartu2021fu.ee/> Az egyéni jelentkezők fogadásáról a kongresszus szervezőbizottsága dönt.

A kongresszus előreláthatólag hibrid módon fog lezajlani, tehát lesznek, akik elutaznak Tartuba és lesznek, akik online vesznek majd részt. Rövid háttérinformációként: a kongresszus előkészítése, a szakmai program megszervezése a Konzultatív Bizottság,¹⁹ a Koordinátori Értekezlet²⁰ és a szekciók moderátorainak feladata. A szakmai program összeállítása további szervezetek, felkért szakértők,

¹⁵ A *Finnugor Népek Világkongresszusa* az uráli nyelvű népek nem kormányzati státusú nemzetközi szervezete. A Finnugor Világkongresszus mint *esemény*, a szervezet négy évenként összehívott tanácskozó fóruma, amely plenáris és szekcióelőadások formájában dolgozik.

¹⁶ Az időpontja 2020. június 17 – 19. lett volna.

¹⁷ Észtül „Kultuurimaastikud – „keel ja meel” oroszul «Культурная среда – самосознание и язык»

¹⁸ azonban függ a kongresszusi helyszín és a szálláshelyek befogadóképességétől

¹⁹ A Bizottságban minden, a szervezetben részt vevő nép képviselteti magát, azonos létszámú képvisellel, évente legalább egyszer üléselve.

²⁰ A koordinátorok Észtország, Finnország, Oroszország és Magyarország részéről képviselik az egyes finnugor népeket a kongresszusok közötti időszakban.

önkéntesek, lényegében az aktív civil közösségek és személyek bevonásával történik.

A bizottság és a koordinátorok számos értekezletet tartottak az elmúlt fél év során, online formában, végül a hibrid forma mellett döntöttek. Természetesen a járvány folyamatossága miatt jelenleg sem, és feltehetőleg még hónapokig nem lesz világos (ha egyáltalán), hogy kik fognak tudni elutazni Tartuba.

A kongresszus – mint esemény – hibrid formában való megrendezése nemcsak technikai kérdés. A szervezet és az esemény működési szabályzatait módosítani volt szükséges annak érdekében, hogy a kongresszus majdani határozatai legitim határozatok legyenek, illetve, hogy a kongresszus egyáltalán megrendezhető legyen.

A kongresszus programjáról

A kongresszus három napos eseménysorozat, nyitó és záró plenáris üléssel és három fél napon át tartó szekcióülésekkel. A kongresszuson négy szekcióban folyik a szakmai program, az alábbiak szerint. Az első szekció hagyományosan a legnagyobb, a legsokrétűbb, a legtöbb együttműködés ebben a témában folyik a Világkongresszus tagjai, tagszervezetei között:

- **A közösség tevékenysége a finnugor nyelvek megőrzése és fejlesztése terén** (altémák: Nyelv és identitás, Kétnyelvűség (ezen belül: a szülők szerepe és felelőssége a nyelvátadás folyamatában a következő nemzedékeknek illetve a társadalmi szervezetek szerepe és feladatai a finnugor nyelvek megőrzésében és fejlesztésében). Jó gyakorlatok a finnugor nyelvek oktatásában (prezentációk és kiállítások formájában).
- **Finnugor kultúrák – a hagyománytól az újításig** (altémák: Modern innovációk a finnugor kultúrák fejlesztésében, A városi fiatalok viszonya a hagyományos kultúrához, Brendek létrehozása)
A szekció kiindulópontja és a felvetett kérdések: az uráli/finnugor népek többsége a kelet-európai síkság erdős zónájában, a tajgán és az erdős tundrán él. A természet és a természethez való viszony nagy szerepet tölt be világlátásukban és kulturális örökségükben. Fontos kérdés, hogyan hat az éghajlat és a természet változása a modern kultúrára. Elfogadja-e a mai fiatalság a hagyományos kultúrát? Ha igen, milyen formában? Megőrizni, integrálni vagy a modern élet követelményeihez akarja átalkítani a kulturális örökséget? Mi a kultúra szerepe a nemzetépítésben? Hogy jelenik meg a kereskedelmi brendekben/termékekben, mint hasznos faktor? Mi a kultúra bevételtermelő szerepe, mekkora a kultúra beemelésének fontossága a nemzeti brendteremtésben?
- **Finnugor népek a változó környezeti feltételek között** (Altémák: A környezet változásának hatása a finnugor népek élettevékenységére

Éghajlatváltozás, és ami ebből következhet. Panelbeszélgetés: mit kell tennünk a változó éghajlati feltételek alatt?

- **Tömegtájékoztatás, média** (Hagyományos média, Közösségi platformok, Nyelvek és információs technológiák)

A szekciók munkájának előkészítésében nagy szerepük van a moderátoroknak: ők szervezik meg a szekció eredményes és tartalmas munkáját, felkérve előadókat, egyeztetve közöttük. Ez a munka folyamatos a kongresszust megelőző egy-két évben, tehát a szekciók előadói felkészültek, több találkozóra is sor került közöttük. A leendő hibrid munkaforma miatt mégis lényeges változtatásokra volt szükség: a nyitó előadások 10-15 percnél nem lesznek hosszabbak, azonban a kongresszus honlapjára fognak felkerülni hosszabb változatban. A rövidebb hozzászólások 2-3 perces, tömör összefoglalók, kérdések, hozzászólások lehetnek. Hosszabb anyagok, írások, fotók, videók szintén felkerülhetnek a kongresszus honlapjára. Angol és orosz szinkrontolmácsolás az ülések ideje alatt lesz folyamatosan, de a beküldött anyagok fordításáról minden szervezet maga gondoskodik.

A kongresszus szakmai programját számos kulturális esemény egészíti ki szokásosan. Azt most még nem lehet megjósolni, ezekre sor fog-e kerülni. Nem valószínű, hogy bármely delegáció teljes létszámban lesz jelen Tartuban. Feltehetően a magyar delegáció sem fog tudni teljes létszámban elutazni. Bár a kongresszus intenzív élményét, hangulatát és szakmai tartalmát nem pótolhatja, mégis, a kongresszus munkájába hazájukból becsatlakozó küldöttek és megfigyelők, így a magyar küldöttek és megfigyelők is – ha a járványhelyzet lehetővé teszi – előreláthatólag közös helyszínről fognak részt venni.

Salánki Zsuzsa

*

Krónika

Abja-Paluoja észt település 2021-ben a finnugor kulturális főváros

A Dél-Észtországban fekvő Abja-Paluoja község 2021. február 13-án vette át a baskíriai Mishkan falutól a Finnugor Kulturális Főváros megtisztelő címet és az ezt jelképező, fából faragott madarat. A község főterén megrendezett látványos ünnepség résztvevőit üdvözölte Kersti Kaljulaid az Észt Köztársaság elnöke, Anneli Ott kulturális miniszter és Toomas Hendrik Ilves, az előző észt elnök, aki egyben Mulgimaa védnöke is.

Az ünnepségről készült videó megtekinthető az interneten: Finno-Ugric Capital of Culture 2021 vagy <https://youtu.be/2oiKa1VKfhY> (oroszul), ill. <https://youtu.be/5sP5FMg85Aw> (angolul).

Az év programja a <https://www.mulgimaa.ee/en/events-news/> címen követhető.

Abja-Paluoja valamikor Mulgimaa (Mulgiföld) három járásból álló tájegység központja volt. Mulgimaa felvirágzása a 19. és 20. század fordulójára tehető, amikor a helyi parasztagdák kezdtek földet vásárolni a földbirtokosoktól, és azon jól jövedelmező lentermesztést folytattak. Jövedelmükből úri házakat építettek, gyermekeiket pedig jó iskolákba küldték. A 2012-es népszámlálás adatai szerint közel tízezer beszél a helyi nyelvjárást.

Az év kulturális programjait az EU LEADER-alapjának támogatásával valósítják meg, támogatók továbbá a helyi önkormányzat és a Mulgi Kulturális Központ.

Hírek a bécsi CIFU²¹-ről

Johanna Laakso a bécsi egyetem professzora, a kongresszus elnöke értesítette a szakmai közösséget arról, hogy kitűzték a 2022-re halasztott XIII. CIFU időpontját. A kongresszusra augusztus 22. és 27. között kerül sor. A jelentkezésre jövő év februárjában vagy márciusában lesz lehetőség. A levélből azt is megtudtuk, hogy a tavalyi sikerén felbuzdulva az idén is lesz on-line előkongresszus augusztus 8. és 13. között. Erre május végéig lehet jelentkezni a cifu13@univie.ac.at címen. A kongresszus honlapját (cifu13.univie.ac.at) folyamatosan frissítik.

A kongresszusnak nincs saját levelező listája, de fel lehet iratkozni az URA-LIST elnevezésű nemzetközi levelező listára. Ehhez levelet kell küldeni a majordomo@helsinki.fi címre. A levél szövege "subscribe ura-list" legyen, továbbá a jelentkező e-mail címe.

Szeverényi Sándor a Szegedi Tudományegyetem Finnugor Tanszékének adjunktusa 2021. január 6-án habilitált Debrecenben. Az on-line eseményen három előadás hangzott el. A tantermi előadás (Szamojédok ma: túlélés északon a 21. században) írott és szerkesztett változatát mostani számunkban közöljük. A két tudományos előadás (Honnán tudom, amit tudok? Evidencialitás és perspektivizáció a nganaszban, illetve Evidentiality and perspectivisation in Nganasan) az uráli nyelvcsalád északi szamojéd ágába tartozó nganaszán (tavgi szamojéd) nyelv egy grammatikai jelenségét tárgyalta: hogyan jelölik az információ forrását, vagyis azt, hogy a beszélő szemtanúja volt-e az eseménynek, vagy csak másoktól hallotta.

Csúcs Sándor

*

²¹ CIFU = Congressus Internationalis Fenno-Ugristarum 'Nemzetközi Finnugor Kongresszus'